

คณะศิลปกรรมศาสตร์

เอกสารประกอบการสอน
วิชา 2101102

ศิลปกรรมท้องถิ่นภาคใต้

คำนำ

เอกสารประกอบการสอนวิชาศิลปกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ได้จัดทำขึ้นเพื่อให้นักศึกษามีความรู้ มีความเข้าใจองค์ความรู้ภูมิปัญญา บริบท ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบเนื้อหา วิวัฒนาการ และ การวิเคราะห์คุณค่าทางความงามศิลปกรรมท้องถิ่นภาคใต้

ดังนั้นเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจกรอบแนวคิดของศิลปกรรมท้องถิ่นภาคใต้ ผู้เรียนควรเรียนรู้ และเห็นคุณค่า โดยเฉพาะศิลปะและวัฒนธรรมในท้องถิ่นของตนเอง เพราะถือเป็นสิ่งที่มีคุณค่า เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรหวงแหนและรักษาไว้

ผู้จัดทำ

สารบัญ

สารบัญ	หน้า
บทที่	
1 ภูมิปัญญาศิลปกรรมท้องถิ่นภาคใต้	
ความหมายศิลปกรรม	1
ประเภทศิลปกรรม	1
ศิลปะประยุกต์	1
จิตรศิลป์	5
2 บริบทของท้องถิ่นภาคใต้	
บริบททางกายภาพ	9
ลักษณะภูมิประเทศ	9
ลักษณะภูมิอากาศ	11
ประชากร	11
บริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรม	11
ด้านศิลปวัฒนธรรม	12
ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น	17
ด้านวิถีชุมชนและสังคม	30
3 ดนตรีพื้นบ้าน	
ความหมายของดนตรี	38
ประเภทของดนตรี	38
ประเภทของเพลงไทย	41
ลักษณะเด่นของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้	45
4 นาฏศิลป์พื้นบ้าน	
วิวัฒนาการและประเภทนาฏศิลป์ภาคใต้	59
นาฏศิลป์ประเภทที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย	60
นาฏศิลป์ประเภทที่นิยมเฉพาะท้องถิ่น	68
บรรณานุกรม	

บทที่ 1

ภูมิปัญญาศิลปกรรมท้องถิ่นภาคใต้

ความหมายศิลปกรรม

สาธารณกรมไทยฉบับราชบัณฑิตยสถานได้กำหนดคุณสมบัติของสิ่งที่นับได้ว่าเป็น "ศิลปกรรม" ไว้ดังนี้

1. ศิลปกรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่เองตามธรรมชาติ เช่น พระอาทิตย์ตกดิน ที่มีความสวยงามมากไม่นับเป็นศิลปกรรม แต่จิตรกรรมหรือภาพเขียนที่วิทัศน์พระอาทิตย์นับเป็นศิลปกรรม

2. ศิลปกรรม เป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นให้มีความสวยงาม สิ่งมนุษย์สร้างที่ไม่สวยงาม เช่น กองขยะ ป้ายโฆษณา รกตา ฯลฯ ไม่นับเป็นศิลปกรรม การสร้างสรรค์โดยมนุษย์เพื่อความงามหรือสุนทรียภาพที่ถือเป็นศิลปกรรมแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท คือ ศิลปกรรมประเภทวิจิตรศิลป์ (fine arts) หมายถึงศิลปกรรมที่มนุษย์ทำขึ้นเพื่อความปิติชื่นชมในตัวชิ้นงาน เช่น งานจิตรกรรม ประติมากรรม กวีนิพนธ์และงานดุริยางคศิลป์ และศิลปกรรมประเภทประโยชน์ศิลป์ (useful art หรือ applied art) หมายถึงศิลปกรรมที่มีประโยชน์ใช้สอยด้วย เช่นงานจักสาน เครื่องปั้นดินเผา เครื่องแก้ว เครื่องเรือนและสิ่งใช้สอยต่าง ๆ ที่มีการบรรจงสร้างขึ้นโดยประณีต ทั้งที่สร้างด้วยมือ (ศิลปหัตถกรรม) และโดยเครื่องจักร (ศิลปหัตถอุตสาหกรรม)

3. ศิลปกรรม เป็นงานประเภททัศนศิลป์ (visual art) เป็นความหมายที่ใช้กันมาในช่วงศตวรรษก่อน ซึ่งมักหมายเฉพาะงานประเภท จิตรกรรม ประติมากรรมและภาพพิมพ์ ส่วนศิลปะที่เป็นการแสดงจะจัดแยกไว้ต่างหาก เช่น การแสดงนาฏศิลป์ ดุริยางคศิลป์ ไม่นิยมรวมไว้ในงานแสดงศิลปกรรม

4. ศิลปกรรม เป็นผลงานสร้างสรรค์ทางสุนทรียะเฉพาะที่มีคุณภาพดี เป็นการกำหนดความหมาย "ศิลปกรรม" ให้แคบและเฉพาะมากขึ้น มีการแยกงาน "ศิลป์" ที่ไม่ถึงขั้นออกไปด้วยเกณฑ์ต่าง ๆ ที่ยังเป็นที่ยกเถียงในหมู่นักทฤษฎีทางศิลปะ

ประเภทศิลปกรรม

1. ศิลปะประยุกต์ เป็นผลงานทางศิลปะที่มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอย เป็นหลักแต่ก็ยังมีความงามอยู่ด้วยส่วนหนึ่งโดยคำนึงถึงความต้องการและความนิยมของผู้บริโภคแต่ละสมัย ได้แก่

1.1 นิเทศศิลป์ เป็นศิลปะที่เกี่ยวกับสื่อความหมายเพื่อใช้ในกิจการค้า เป็นประการสำคัญ เช่นงานเกี่ยวกับการโฆษณา การออกแบบฉลากและโทรศัพท์ทำงานเกี่ยวกับการพิมพ์หนังสือ ตลอดจน การออกแบบจัดห้างร้านต่าง ๆ

ภาพที่ 1 ตราสินค้า

ภาพที่ 2 บรรจุภัณฑ์สินค้า

1.2 หัตถศิลป์ เป็นประยุกต์ศิลป์อีกแขนงหนึ่ง หัตถศิลป์เป็นงานศิลปะ ที่สร้างด้วยมือไม่ได้ ใช้เครื่องจักรเหมือนกับงานอุตสาหกรรมศิลป์ งานหัตถศิลป์เป็นงานเกี่ยวกับงานจักสาน งานเครื่องปั้นดินเผา งานแกะสลัก งานเครื่องหนังและงานถักทอ เป็นต้น

ภาพที่ 3 การแกะสลักไม้

ภาพที่ 4 การปั้นเครื่องปั้นดินเผา

1.3 มัณฑนศิลป์ เป็นศิลปะที่เกี่ยวกับการออกแบบตกแต่งอาคารสถานที่ทั้งภายในและนอกอาคารให้สวยงามน่าใช้สอย การตกแต่งภายในได้แก่การตกแต่งห้องต่าง ๆ ของบ้าน อาคารทางราชการ อาคารพาณิชย์ ส่วนการตกแต่งภายนอก ได้แก่การจัดสวนและบริเวณของอาคารต่าง ๆ

ภาพที่ 5 การตกแต่งภายใน

ภาพที่ 6 การตกแต่งสวน

1.4 ประณีตศิลป์ มุ่งหมายสร้างสรรค์ความงามให้เด่นในทางละเอียดประณีต บรรจงมาก ยิ่งกว่างานหัตถกรรมไม่คำนึงถึงความรู้สึกทางอารมณ์สะท้อนใจ มักจะแสดงออกซึ่งค่านิยมทาง ความงามของคนในชาติอีกด้วย ผลงานที่ปรากฏมักเป็นงานแสดงออกทางสังคม เชื้อชาติ และ ขนบประเพณีของมนุษยชาติ เพราะเป็นงานฝีมือที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมา

ภาพที่ 7 งาช้างประดับด้วยเครื่องลงยา

ภาพที่ 8 งานแกะสลักผัก

1.5) อุตสาหกรรมศิลป์ เป็นศิลปะเกี่ยวกับการออกแบบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทางด้าน อุตสาหกรรมเช่น ผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในครัวเรือน เครื่องมือ เครื่องใช้ไฟฟ้า เครื่องใช้ในสำนักงาน และ เครื่องจักรกลต่าง ๆ ผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เหล่านี้ มุ่งในประโยชน์ใช้สอยเป็นอันดับแรก ความงามเป็น อันดับรอง

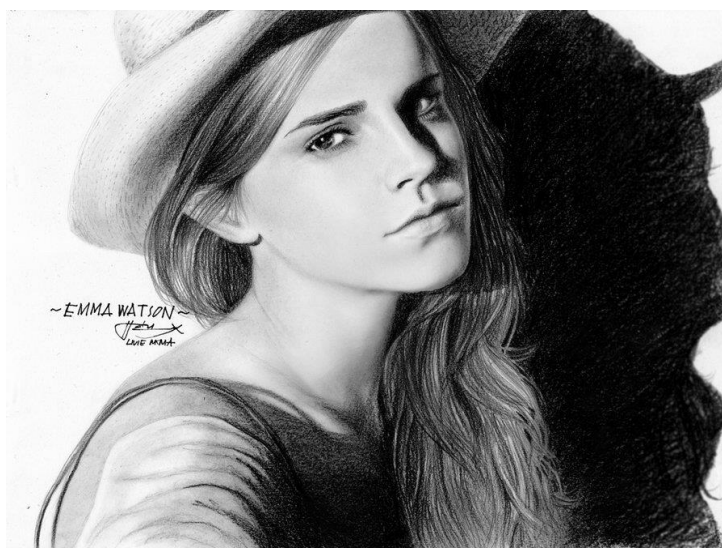

ภาพที่ 9 ส่วนไฟฟ้า

2. วิจิตรศิลป์ ประเภทงานวิจิตรศิลป์ โดยทั่วไปแล้วแบ่งได้ 5 สาขาด้วยกัน คือ

2.1 สาขาจิตรกรรม เป็นศิลปะที่เขียนบนแผ่นพื้นราบเป็นงาน 2 มิติ แสดงออกด้วยการใช้เส้น แสง สี และเงา ได้แก่

ภาพที่ 10 ผลงานวาดเส้น

ภาพที่ 11 ผลงานเขียนภาพพระบายสี

ภาพที่ 12 ผลงานศิลปะภาพพิมพ์

2.2 สาขาประติมากรรม ได้แก่ งานศิลปะที่มี 3 มิติ แสดงออกด้วยการใช้วัสดุ รูปทรง และ ปริมาตร งานประติมากรรม ได้แก่งานปั้น งานแกะสลัก งานหล่อ ประติมากรรม แบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ คือ 1) ประติมากรรมร่องลึก เป็นประติมากรรมที่ขุดขีดเป็นร่องลึกลงไปวัสดุ ต่าง ๆ 2) ประติมากรรมนูน เป็นประติมากรรมที่นูนขึ้นมาจากพื้น มีทั้งประติมากรรมนูนต่ำ นูนกลาง นูนสูง 3) ประติมากรรมลอยตัว เป็นประติมากรรมที่ตั้งอยู่บนพื้นมองเห็นได้รอบด้าน

ภาพที่ 13 ประติมากรรมลอยตัวพระโพธิสัตว์อวโลกิเตศวร

2.3 สาขาสถาปัตยกรรม ได้แก่ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่เห็นได้ทั่วไป เป็นงานศิลปะที่แสดงออกด้วยการใช้วัสดุ โครงสร้าง รูปทรง และปริมาตร ได้แก่ งาน สิ่งก่อสร้าง สิ่งต่าง ๆ

- อาคารทางศาสนา เช่น โบสถ์ วิหาร มัสยิด สถูป เจดีย์
- อาคารทางรัฐพิธี เช่น โรงเรียน สถานที่ทางราชการต่าง ๆ
- อาคารพาณิชย์ เช่น ห้าง ร้าน โรงแรม
- อาคารที่พักอาศัย เช่น บ้านเรือน ตำหนัก

ภาพที่ 14 สถาปัตยกรรมเรือนไทยมุสลิม

2.4 สาขาวรรณกรรม หมายถึงทางการประพันธ์ต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความสุขทางใจ และเป็นคติธรรม แบ่งเป็นประเภทได้ดังนี้

- ร้อยแก้ว เป็นตอนเรียงธรรมดาไม่มีการสัมผัสคำ มีใจความสละสลวย
- ร้อยกรอง เป็นคำประพันธ์ที่มีสัมผัสคล้องจองกัน ได้แก่ โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน

เป็นต้น

2.5 สาขาศุริยางค์และนาฏศิลป์ ได้แก่ ดนตรี ขับร้อง

- นาฏศิลป์ และการแสดง หมายถึง ศิลปะที่แสดงออกในลีลาท่าทาง การร่ายรำ การแสดงออกทางเสียง มีท่วงทำนองสูง ต่ำ เพื่อให้เกิดความสุข มีอารมณ์คล้อยตาม
- ศิลปะประเภทนาฏศิลป์ มักเรียกรวม ๆ กันว่า ระบำ รำ เต้น
- ศิลปะประเภทดุริยางค์ ได้แก่ การขับร้องและการบรรเลง

ภาพที่ 15 การแสดงมโนราห์

บทที่ 2

บริบทของท้องถิ่นภาคใต้

บริบททางกายภาพ

ภาคใต้มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 44.2 ล้านไร่ คิดเป็นร้อยละ 13.8 ของพื้นที่ทั้งหมด ประกอบด้วย 14 จังหวัด ได้แก่ กระบี่ ชุมพร ตรัง นครศรีธรรมราช นราธิวาส ปัตตานี พังงา พัทลุง ภูเก็ต ยะลา ระนอง สงขลา สตูล และสุราษฎร์ธานี ทั้งนี้จังหวัดสุราษฎร์ธานีมีพื้นที่มากที่สุดคือ 8 ล้านไร่ และจังหวัดภูเก็ตมีพื้นที่น้อยที่สุด คือ 0.3 ล้านไร่

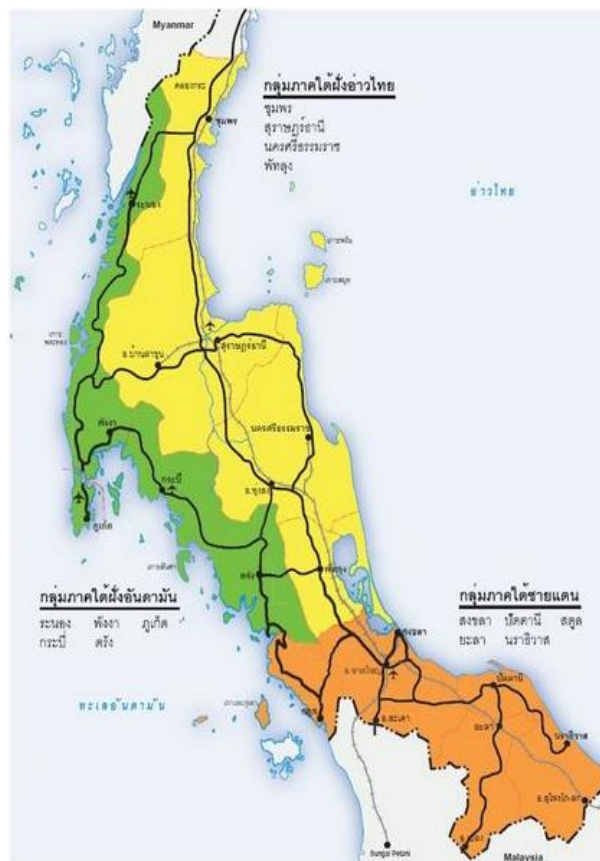
ภาพที่ 16 แผนที่ประเทศไทย

ลักษณะภูมิประเทศ

มีลักษณะเป็นพื้นที่ยาวและแคบ ทอดยาวจากเหนือจรดใต้ คิดเป็นระยะทางประมาณ 750 กิโลเมตร ส่วนที่กว้างที่สุดมีระยะทางประมาณ 220 กิโลเมตร จากฝั่งตะวันออกของจังหวัดนครศรีธรรมราช ที่อำเภอปากพนัง มาถึงฝั่งตะวันตกของจังหวัดพังงา ที่อำเภอท้ายเหมือง ส่วนที่แคบที่สุดคือที่บริเวณ “คอคอดกระ” ในจังหวัดระนอง มีความกว้างประมาณ 50 กิโลเมตร

ลักษณะภูมิประเทศของภาคใต้ส่วนใหญ่เป็นเนินเขาหรือภูเขา คิดเป็นร้อยละ 35 โดยประมาณของพื้นที่ภาคใต้ทั้งหมด โดยมีเทือกเขาที่สำคัญ 2 แนว คือ ทางตอนบนฝั่งตะวันตกมีเทือกเขาตะนาวศรี แลวชุมพร ระนอง ต่อลงมาเป็นเทือกเขาภูเก็ต คลอบคลุมพังงา และกระบี่ ทางตะวันออกเป็นเทือกเขานครศรีธรรมราช โดยเริ่มจากเขตนครศรีธรรมราชผ่านเขตตรัง สตูล และสงขลา ส่วนทางตอนใต้เป็นเทือกเขาสันกาลาศรีกั้นเขตแดนไทยและมาเลเซีย

ทางตะวันออกของภาคหรือฝั่งอ่าวไทยมีชายหาดที่เกิดจากการยกตัวสูงขึ้น ทำให้มีที่ราบชายฝั่งทะเลยาวเรียบ กว้าง น้ำตื้น ส่วนทางฝั่งตะวันตกหรืออันดามันเป็นลักษณะชายฝั่งที่ยุบตัวต่ำลง ทำให้มีที่ราบน้อย ชายหาดเว้าแหว่ง มีหน้าผาสูงชัน ชายฝั่งเป็นโขดหินและป่าโกงกาง มีแม่น้ำสำคัญ 2 สาย คือ แม่น้ำตาปี และแม่น้ำพุมดวง (จังหวัดสุราษฎร์ธานี) มีความสำคัญต่อการเกษตรในภาคใต้มาก ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 12 ล้านไร่

ภาพที่ 17 แผนที่ภาคใต้

ลักษณะภูมิอากาศ

ภาคใต้ฝั่งตะวันออกได้รับอิทธิพลลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือระหว่างเดือนตุลาคมถึงเดือนมกราคม ช่วงนี้ฝนจะตกมาก โดยจะตกมากที่สุดในเดือนพฤศจิกายนและเดือนธันวาคม ส่วนลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มีอิทธิพลไม่มาก เพราะติดเทือกเขาตะนาวศรี ช่วงที่ฝนตกน้อยที่สุดจะอยู่ระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนเมษายน ภาคใต้ฝั่งตะวันตก ได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้มาก จะมีฝนตกระหว่างเดือนพฤษภาคม จนถึงเดือนตุลาคม โดยจะมีฝนตกหนักเดือนกันยายน ส่วนเดือนธันวาคมถึงเดือนมีนาคมเป็นช่วงที่มีฝนตกน้อย

ประชากร

มีประชากรประมาณ 8,974,855 ส่วนใหญ่จะอาศัยอยู่หนาแน่นในจังหวัดศูนย์กลางหลักของภาค คือ สงขลา สุราษฎร์ธานี ภูเก็ต ปัตตานี และนครศรีธรรมราช นอกจากนี้การกระจายตัวยังมีความสัมพันธ์กับลักษณะภูมิประเทศ ทรัพยากรพื้นที่ทางการเกษตร และโครงสร้างพื้นฐานทางกายภาพ เช่น พื้นที่ลุ่มแม่น้ำสำคัญ เป็นต้น

บริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรม

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ค้นพบในภาคใต้ทำให้ทราบว่ามิมีมนุษย์มาตั้งถิ่นฐานในภาคใต้อย่างน้อยตั้งแต่ ตั้งแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ ครั้นถึงยุคหินใหม่มีหลักฐานทางโบราณคดีที่แสดงให้เห็นว่าภาคใต้เริ่มเข้าสู่สภาพชุมชนราวกลางพุทธศตวรรษที่ 10 - 13 ปรากฏว่ามีอาณาจักรที่สำคัญคือ อาณาจักรโฮลิ่ง (ตามพรลิงค์) ซึ่งนักประวัติศาสตร์เห็นพ้องกันว่าเป็นนครศรีธรรมราชโบราณ โดยจดหมายเหตุจีนฉบับใหม่ในราชวงศ์ถังอ้างว่าอาณาจักรโฮลิ่งร่ำรวยมาก และเป็นศูนย์กลางทางพระพุทธศาสนา

ต่อมาในช่วงพุทธศตวรรษที่ 17 - 19 เองนครศรีธรรมราชเจริญรุ่งเรืองสูงสุดภายใต้การปกครองของราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราช โดยเป็นศูนย์กลางด้านการค้าของคาบสมุทรไทยระหว่างฝั่งทะเลตะวันออกและฝั่งทะเลตะวันตก อีกทั้งเป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้วยศรัทธาและความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา จึงเป็นปัจจัยชักนำให้ผู้คนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานที่เมืองนครศรีธรรมราชอย่างหนาแน่น และในราวปี พ.ศ. 1700 ราชวงศ์ศรีธรรมมาโคกราชก็สามารถปกครองเมืองรายรอบทั้งคาบสมุทรได้สำเร็จ 12 หัวเมือง เรียกว่า “เมืองสิบสองนักษัตร”

ในช่วงรัชกาลที่ 3 ต่อเนื่องถึงรัชกาลที่ 5 อังกฤษเข้ามาตั้งตลาดรับซื้อแร่ดีบุกที่เกาะหมากหรือเกาะปีนังเพื่อส่งขายไปยังยุโรป ทำให้มีคนหลายเชื้อชาติเข้ามาแสวงโชคที่เกาะภูเก็ตเพื่อค้าขายแร่ดีบุกด้วย ชุมชนที่พัฒนาในสมัยนั้นส่วนใหญ่จะเกาะตัวอยู่ตามชายฝั่งทะเลโดยมีนครศรีธรรมราชเป็นศูนย์กลางความเจริญด้านฝั่งอ่าวไทย และตะกั่วป่าเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญด้านฝั่งอันดามัน และมีเมืองศูนย์กลางย่อยกระจายไปตามแนวชายฝั่งทะเล ได้แก่ ระนอง พังงา ภูเก็ต กระบี่ ตรัง ปัตตานี สงขลา สุราษฎร์ธานี ไชยา และชุมพร มีเส้นทางติดต่อค้าขายระหว่าง

ชุมชนเมืองทั้งสองฝั่งทะเลอ่าวไทยและทะเลอันดามัน (ที่มา: อัตลักษณ์ไทย ทุนความคิด ทุนสร้างสรรค์.2555: 160-161)

โดยแบ่งบริบททางด้านสังคมและวัฒนธรรม ออกเป็น 3 ด้าน ดังนี้

1. ด้านศิลปวัฒนธรรม
2. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น
3. ด้านวิถีชุมชนและสังคม

1. ด้านศิลปวัฒนธรรม

1.1 ด้านสถาปัตยกรรม

เรือนไทยมุสลิม : มักเป็นเรือนแฝด สามารถต่อขยายได้โดยมีชานเชื่อมต่อกัน และมีการเล่นระดับพื้นเรือนให้ลดหลั่นกันไป เป็นการแยกพื้นที่สำหรับประกอบกิจกรรมต่างๆ ในบ้าน และมีการกำหนดพื้นที่สำหรับทำพิธีละหมาด ส่วนที่เป็นลักษณะเด่นเฉพาะตัวทางสถาปัตยกรรมของเรือนไทยมุสลิม คือ หลังคาทรงสูงมีความลาดชัน โดยทั่วไปมี 3 แบบ คือ หลังคาจั่ว หลังคาปั้นหย่า และหลังคาจั่วมนิลา ลักษณะเด่นเชิงรูปธรรม คือลักษณะเด่นทางสถาปัตยกรรมของเรือนไทยมุสลิม คือ การสร้างเรือนโดยการผลิตโดยการผลิตส่วนประกอบของเรือนก่อน แล้วจึงนำส่วนต่าง ๆ เหล่านั้นประกอบกันขึ้นเป็นตัวเรือนอีกทีหนึ่ง ลักษณะเด่นเชิงนามธรรม คือประเพณีการสร้างเรือนไทยมุสลิมมีขั้นตอนและพิธีกรรมที่น่าสนใจ

ภาพที่ 18 เรือนไทยมุสลิม

สถาปัตยกรรมชิโนโปรตุกีส : แพร่หลายในแหลมมลายู เริ่มเข้าสู่ประเทศไทยเมื่อสมัยรัชกาลที่ 5 สถาปัตยกรรมชิโน-โปรตุกีสที่มีเสน่ห์และสวยที่สุดของไทยอยู่ที่จังหวัดภูเก็ต เป็นตึกแถวที่มีเสา โค้งเรียงอยู่เป็นแนว อยู่หน้าตึกชั้นล่าง ซึ่งรับระเบียงชั้นสอง เรียกว่า “อาเขต” หรือหงอคาซี ในภาษาจีนฮกเกี้ยน หมายถึง ทางเดินกว้าง 5 ฟุต ที่มีหลังคาคลุม นอกจากนี้ยังมีลวดลายปูนปั้นของ

หัวเสา และกรอบประตูหน้าต่าง ตลอดจนลวดลายตกแต่งต่างๆ งดงามแบบยุโรป ที่ได้รับอิทธิพลแบบ “เรอเนสซองส์” และ “นีโอคลาสสิก”

ภาพที่ 19 สถาปัตยกรรมชิโนโปรตุกีส

มัสยิดกรือเซะ จ.ปัตตานี : เป็นมัสยิดเก่าแก่กว่า 200 ปี ร่วมสมัยกับอยุธยา ลักษณะการก่อสร้างเป็นแบบเสากลม ช่องประตูหน้าต่างมีทั้งแบบโค้ง แผลมและโค้งมน ส่วนที่สำคัญที่สุด คือ หลังคาโดม ซึ่งยังสร้างไม่แล้วเสร็จ บริเวณด้านหน้าของมัสยิดสุสานฝังศพเจ้าแม่ลิ้มกอเหนี่ยว

ภาพที่ 20 มัสยิดกรือเซะ จ.ปัตตานี

มัสยิดตะโล๊ะบาเนาะ จ.นราธิวาส : สร้างด้วยไม้ตะเคียนทั้งหลัง ตัวอาคารใช้สลักไม้ยึด แทนตะปูหรือสกรูเหล็ก สร้างแบบศิลปะไทยพื้นเมืองประยุกต์ ผสมผสานกับศิลปะแบบจีนและมลายู ตัวมัสยิดสร้างเป็นอาคาร 2 หลังติดกัน ส่วนที่เด่นที่สุดเห็นจะเป็นหลังคา ลักษณะเด่นเชิงรูปธรรม คือ มัสยิดกรือเซะ หรือ มัสยิดป็นตุกรือบัง ชื่อนี้เรียกตามรูปทรงของประตูมัสยิด ซึ่งมีลักษณะเป็นวงโค้งแหลมแบบกอธิกของชาวยุโรป และแบบสถาปัตยกรรมของชาวตะวันออกกลาง ส่วนมัสยิดตะโล๊ะบาเนาะ เป็นมัสยิดเรือนไม้ที่เก่าแก่ที่สุดในประเทศไทยและในแหลมมลายู ลักษณะเด่นเชิงนามธรรม คือเป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวไทยเชื้อสายจีน และชาวไทยมุสลิม ปัจจุบันยังคงใช้เป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจของชาวมุสลิม

ภาพที่ 21 มัสยิดตะโล๊ะบาเนาะ จ.นราธิวาส

1.2 ด้านจิตรกรรม ได้แก่

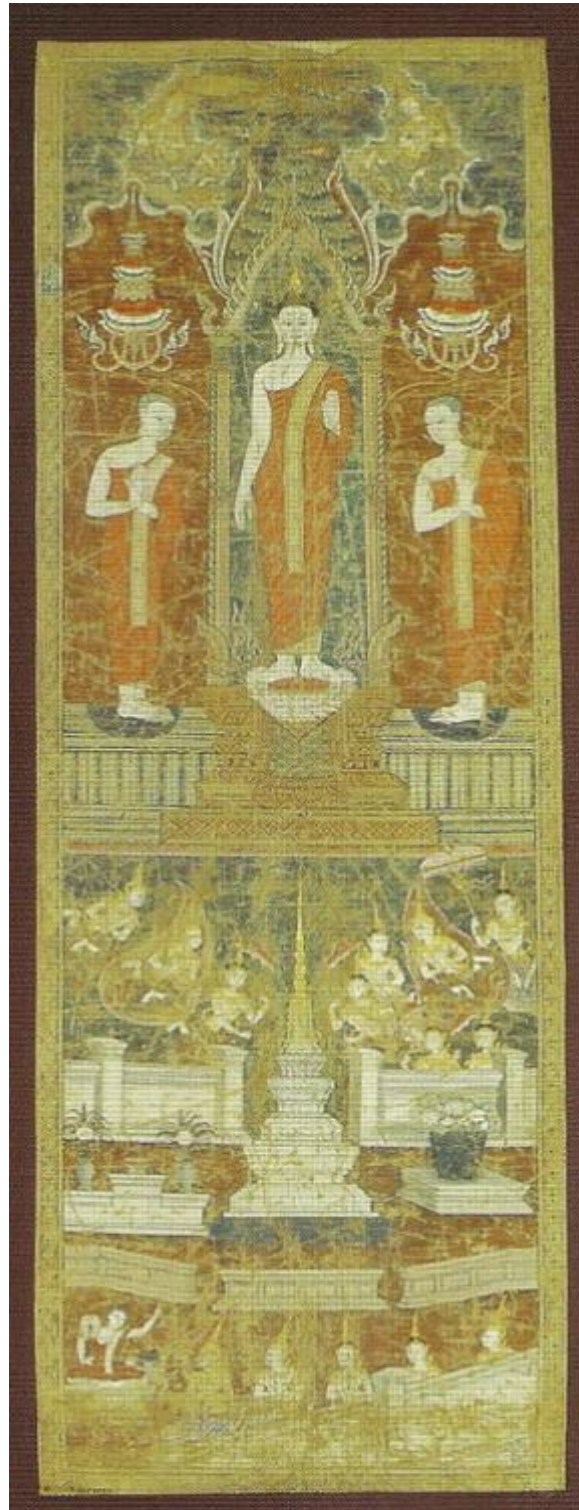
เรือกอลละ : เป็นเรือยาวที่ต่อด้วยไม้กระดาน ใช้สำหรับทำการประมง และใช้เป็นพาหนะสำหรับเดินทาง นิยมแพร่หลายกันในชุมชนประมงแถบภาคใต้ตอนล่าง และบางพื้นที่ของประเทศมาเลเซีย โดดเด่นด้วยลวดลายสีฉูดฉาด ซึ่งอาศัยพรสวรรค์บวกความชำนาญของช่าง ลวดลายที่เขียนเป็นแบบรวมหลายหลายสัญชาติ ทั้งไทย ขวา แขก ฝรั่งเศส คละผสมกันอย่างลงตัวสวยงามกลมกลืนทั้งลำเรือ หัวเรือแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ด้านซ้ายมือหรือด้านแม่ เรียกว่า อูแวนือบู ด้านขวามือหรือด้านลูก เรียกว่า ลูแวนาเนาะ นิยมเขียนเป็นรูปสัตว์ในเทพนิยาย เช่น มังกร พญานาค เหราน นกกระสระระ ฯลฯ แทนการสลักเสลาลวดลายลงบนเนื้อไม้ ซึ่งหาช่างฝีมือได้ยากในปัจจุบัน

ภาพที่ 22 เรือกอและจำลอง

ผ้าพระบฏ : พระบฏ หมายถึง ผืนผ้าที่เขียนภาพพระพุทธเจ้า พุทธประวัติ หรือทศชาติชาดก ตลอดจนข้อคติธรรมคำสอน สำหรับห้อยแขวนเป็นพุทธบูชา มีขนาดแตกต่างกันตามคติและความนิยม โดยนิยมเขียนเป็นภาพพระพุทธเจ้าพระองค์เดียว หรือ ขนาบข้างด้วยพระอัครสาวก รวมถึงเรื่องราวอื่น ๆ เช่น พระมาลัย ชาดกทศชาติ พระเวสสันดรชาดก พระเจดีย์จุฬามณี และข้อคติธรรมต่าง ๆ เพื่อการสักการะ ประดับ ตกแต่งและประกอบกรถ่ายทอดสอนสั่ง เผยแผ่พระศาสนา จนกระทั่งเป็นการสืบทอดและอุทิศส่วนกุศลสร้างผลบุญ ประเพณีแห่ผ้าขึ้นพระบรมธาตุเจดีย์ของชาวนครศรีธรรมราช จะมีผ้าห่มพระบรมธาตุผืนพิเศษที่เขียนภาพพุทธประวัติผืนยาว ซึ่งก็คือ ผ้าพระบฏนั่นเอง แต่ในปัจจุบันผ้าพระบฏในขบวนแห่ผ้าขึ้นธาตุมีสีขาว สีแดง สีเหลือง ส่วนใหญ่เป็นผ้ายาวเรียบ ๆ ธรรมดา

ภาพที่ 23 ผ้าพระบฏ

2. ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น ได้แก่

2.1 ด้านหัตถกรรม

หนังตะลุง : จัดเป็นการละเล่นประเภทละครเงา (Shadow Play) เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่เก่าแก่เป็นที่นิยมกันมากในภาคใต้ตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งเดิมหนังตะลุงนิยมเล่นในงานสมโภชงานเฉลิมฉลองต่าง ๆ สร้างความสนุกสนาน ความบันเทิงควบคู่กับการสอดแทรกสาระเหตุการณ์บ้านเมืองรวมถึงการสอนธรรมะให้กับผู้ชม

หนังตะลุงอาจจะได้รับอิทธิพลมาจากอินเดีย เนื่องจากการเข้ามาซึ่งการขยายอำนาจทางวัฒนธรรม ศาสนา การค้าขาย เป็นต้น โดยเฉพาะลัทธิพราหมณ์มีอิทธิพลต่อคนไทยมาก เราเคารพนับถือฤๅษี พระอิศวร พระนารายณ์ พระพรหม โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องรามเกียรติ์ มีบทบาทต่อคนไทยทั้งประเทศถือเป็นเรื่องขลังและศักดิ์สิทธิ์ การเล่นชนิดนี้แพร่หลายมากในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เป็นการละเล่นที่มีวัฒนธรรมอินเดียปนอยู่อย่างเห็นได้ชัด อาจสันนิษฐานได้ว่าหนังตะลุงในภาคใต้คงได้รับอิทธิพลจากวัฒนธรรมต่างชาติมากกว่าจะคิดขึ้นเอง โดยสังเกตขั้นตอนและการเล่นของหนังตะลุง เช่น การออกรูปฤๅษีและรูปพระอิศวรของหนังตะลุงมักขึ้นต้นด้วย “โอม” ซึ่งเป็นคำแทนพระเจ้าสามองค์ของพราหมณ์ (โอม มาจาก อ+อุ+ม, อ = พระวิษณุ , อุ = พระศิวะ, ม = พระพรหม) หรือรูปหนังตัวสำคัญ ๆ มีชื่อเป็นคำสันสกฤต เช่น ฤๅษี อิศวร เทวดา ยักษ์ นุค (มนุษย์ = รูปที่เป็นพระราชโอรสของเจ้าเมือง) ชื่อตัวประกอบที่เป็นภาษาบาลีสันสกฤตก็มี เช่น ทาสี เสนา เป็นต้น

ตามตำนานหนังตะลุงมีเรื่องเล่าต่อ ๆ กันมาว่าเมื่อต้นรัตนโกสินทร์เดิมการเล่นหนังเล่นบนพื้นดินบนลานเตี้ยโล่งแจ้ง ไม่ยกโรงซึ่งจ่ออย่างทุกวันนี้ เล่นทั้งกลางวันและกลางคืน หนังที่เล่นกลางคืนก็จะใช้วิธีสูมไฟหรือใช้ไฟขนาดใหญ่ที่เรียกว่า “ไต้หน้าข้าง” สำหรับให้แสงสว่าง รูปหนังแกะด้วยหนังวัว หนังควาย ขนาดรูปหนัง สูงแคอก ไม่ใช่ไม้ตบตีบตัวหนังสำหรับจับเชิด แต่จะเชือกร้อยตรงส่วนหัวของตัวหนังสำหรับจับถือ รูปตัวหนึ่งเวลาจะออกจากเชิดจะใช้คนถือออกเชิดเด่นคนหนึ่ง การเล่นหนังแบบนี้เรียกว่า “รำหนัง” การเล่นหนังลักษณะดังกล่าวออกจะยุ่งยากไม่น้อยเพราะต้องใช้คนมาก ตัวหนังก็มาก และหนักจนถึงขนาดเวลาไปเล่นต้องใส่เกวียนชักลากต่อมามีหนังแขกหรือหนังชวาเข้ามาเล่นในภาคใต้ หนังแขกนั้นเป็นหนังตัวเล็ก เล่นบนโรง ไม่ลำบากยุ่งยากอย่างที่เคยเล่นกันมา จึงมีผู้คิดเอาอย่างประยุกต์ประสมประสานเข้ากับหนังแบบเดิมโดยปลูกโรงยกพื้นสูงใช้เสา 4 เสาหลังคาแบบเพิงหมาแหงน ใช้ผ้าขาวเป็นจอสำหรับเชิดรูป ผู้ดูก็ดูเพียงเงาของรูปซึ่งเกิดจากไฟส่องด้านหลังและฟังคำพากย์ ไม่ต้องดูลีลาท่าทางของผู้เชิด

ส่วนตำนานชื่อเรียกหนังตะลุงระบุว่าผู้เป็นต้นคิดหนังแบบนี้ก็คือนายบุญหรือหน้อย บุคคลผู้นี้บ้างว่าเป็นชาวบ้านควนมะพร้าว อำเภอเมืองพัทลุง จังหวัดพัทลุง บ้างว่าเป็นชาวบ้านดอนควนอำเภอเขาชัยสน จังหวัดพัทลุง หนังสือที่คิดขึ้นจึงชื่อว่า “หนังควน” ตามถิ่นกำเนิด ที่เรียก “หนังควน” เพราะสถานที่เล่นต้องเลือกที่บนเนินซึ่งชาวภาคใต้เรียกว่า “ควน” และเป็นชื่อเรียกก่อน

จะมีคำว่า “หนังตะลุง” และมาเปลี่ยนเรียกหนังตะลุงกันในสมัยราชการที่ 3 ตามที่หนังเข้ามาเล่นในกรุงเทพฯ และหนังสมัยนั้นเป็นหนังของคนพัทลุง เมื่อเข้ามาเล่นในกรุงเทพฯ ก็อาจจะเรียกเพี้ยนไปจากหนัง “พัทลุง” มาเป็น “ตะลุง” ก็เป็นไปได้

ภาพที่ 24 การแสดงหนังตะลุง

จักสานเสื่อกระจูด : กระจูด เป็นพืชล้มลุกที่มีอายุหลายปี ลำต้นมีลักษณะกลมกลวง ภายใน มีข้อปล้องคล้ายลำไผ่ เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1/8 – 5/16 นิ้ว ความสูงประมาณ 1 – 3 เมตร ต้นกระจูดมี 2 ชนิด คือ กระจูดใหญ่และกระจูดหนู กระจูดใหญ่นำไปใช้ประโยชน์ได้มากกว่า กระจูดหนู เพราะมีลำต้นเล็กและสั้นความเหนียวน้อยกว่า ทางภาคใต้นิยมนำกระจูดมาสานเป็นเสื่อ เป็นงานหัตถกรรมที่มีความประณีต มีลวดลายไม่น้อยกว่า 60 ลาย อาจแบ่งลายเป็นลายสานเสื่อของไทยมุสลิม มีลักษณะเป็นสัญลักษณ์ และลายสานเสื่อของไทยพุทธ ที่พัฒนามาจากลายไทยสีของเสื่อกระจูดมีความหลากหลาย สวยงามน่าใช้

ภาพที่ 25 การสานเสื่อกระจูด

กรงนก : ชาวปักษ์ใต้นิยมเลี้ยงนก 2 ชนิด ประจำบ้าน คือ นกเขาขวา (นกเขาเล็ก) และ นกกรงหัวจุก (ปรอดหัวโขน) เพื่อเอาไว้ฟังเสียงที่ไพเราะเพื่อสร้างความสุขใจเพลิดเพลิน เป็นงานอดิเรก อีกทั้งเป็นสิ่งที่เชิดหน้าชูตาทางสังคมได้อีกด้วย สำหรับกรงนกนิยมทำเป็น 2 แบบ คือแบบทรง 4 เหลี่ยมคางหมูสำหรับนกกรงหัวจุก และทรงกลมสำหรับนกเขาขวา ลูกกรงทำด้วยไม้ไผ่เหลาให้กลมเล็กอย่างประณีต หัวกรงนกทำจากไม้เนื้ออ่อนทุกชนิดยกเว้นไม้ยางพารา หากกลิ้งจากงาช้างจะมีราคาแพงมากขึ้น หัวตะขอแขวนทำจากโลหะทองเหลืองหรือเงิน เป็นรูปหัวสัตว์หิมพานต์ ตัวโอเหน้อย่างสวยงาม ปัจจุบันนิยมกรงรูปทรงกลมมากกว่า มีการประดิษฐ์ตกแต่งอย่างวิจิตร เช่นผ้าคลุมกรงจะใช้สีสันทสวยงามราคาแพง ชายผ้าจะมี 4 มุมยาวแหลมห้อยลงมาเกือบถึงกัน กรงมีลูกตุ้มแก้วระย้าผูกห้อยสะท้อนแสงน่านมอง การแกะสลักลายที่ซี่กรงอย่างสวยงามเรียก “กรงแกะดอก”

ภาพที่ 26 กรงนกเขา

ภาพที่ 27 กรงนกกรงหัวจุก

ผ้าปาเต๊ะ- บาดิก : คำที่ใช้เรียกผ้าที่เขียนลวดลายด้วยเทียนหรือขี้ผึ้ง สีจะไม่ซึมเข้าไปในบริเวณที่เขียน ด้วยกรรมวิธีที่เรียกว่า "การเขียนน้ำเทียน" เป็นวิธีที่ระบายเทียนที่หลอมเหลวให้เข้าไปในเนื้อผ้า จากนั้นนำไปย้อมตามขบวนการการทำสีผ้าบาดิก คือ ย้อมในส่วนที่ไม่ได้เขียนน้ำเทียนให้ติดสีย้อม หรือระบายสีลงไปในส่วนที่ต้องการให้สีติด ถ้าต้องการหลายสีต้องอาศัยวิธีย้อมหลายครั้ง จากนั้นจึงลอกเทียนออกด้วยการนำไปต้มในน้ำเดือด ลายเขียนผ้าบาดิกมี 4 ลักษณะคือ ลายเรขาคณิต ลายดัดแปลงจากธรรมชาติ ลายภาพสัตว์ และลายไทย

ภาพที่ 28 ผ้าบาดิก

ภาพที่ 29 ผ้าผ้าปาเต๊ะ

ถมนคร หรือเครื่องถม : เป็นงานศิลปหัตถกรรมประณีตศิลป์ เป็นวิธีการประดิษฐ์ภาชนะ และเครื่องประดับโลหะ นิยมทำจากโลหะเงินมากกว่าโลหะอื่น เป็นการประดิษฐ์ลวดลาย เครื่องประดับหรือภาชนะที่เก่าแก่ของไทย เครื่องถมของไทยมีจุดกำเนิดจากนครศรีธรรมราชมีชื่อเสียงมากจนเรียกว่า ถมนคร มีทั้งแบบถมดำและถมทอง ทำตั้งแต่เครื่องประดับชิ้นเล็ก เช่น แหวน กำไล เข็มกลัดติดเสื้อไปจนถึงชิ้นใหญ่เช่น พาน ชั้นโตก ถาด ลวดลายสวยงามแบบลายไทยเกิดจากการแกะสลักด้วยมือ

ภาพที่ 30 การทำเครื่องถม

เสื่อปาหนัน : ผลิตขึ้นจากเตยปาหนัน หรือต้นลำเจียก ที่ขึ้นตามริมหาดชายทะเล ป่า โกงกาง ลักษณะลำต้นเป็นกอ และแตกกิ่งใบยาวเป็นพุ่ม สูงประมาณ 5 เมตร เสื่อปาหนันของ จ. กระบี่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นทั้งวิธีการสานและการใช้วัสดุที่มีในท้องถิ่น มีความประสานกลมกลืนกับ ประเพณีในพื้นที่ กล่าวคือ ผู้ที่นับถือศาสนาอิสลามนิยมนำไปรองนั่งที่สุเหร่า และในอดีตใช้เป็นเสื่อปูนอนของคู่บ่าวสาวที่จะแต่งงานกัน โดยทั้งคู่ต้องช่วยกันสานไว้หลายๆ ผืนเพื่อใช้รองแทนที่นอน

ภาพที่ 31 ผลิตภัณฑ์จากเตยปาหนัน

ภาพที่ 32 การสานเสื่อปาหนัน

ผ้าทอเกาะยอ : จากคำบอกเล่าที่สืบต่อกันมา ว่ากันว่าผ้าเกาะยอมีมาตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยา เป็นหัตถกรรมผ้าทอพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์โดดเด่น มีความประณีต และมีสีสันและลวดลายต่าง ๆ ที่สวยงาม มีจุดเด่นที่ลาย ทั้งลายราชวັถ์ ลายดอกพิกุล ลายห้าหนึ่ง ฯลฯ เป็นผ้าเนื้อหนา ทอเป็นหลา และทอตามความต้องการของลูกค้า ในนาม “กลุ่มราชวັถ์แสงส่องหล้า”

ภาพที่ 33 ภาพ ผ้าทอเกาะยอ

ย่านลิเภา : ลักษณะโดยทั่วไปของลิเภา เป็นเถาขนาดเล็กเลื้อยเกาะต้นไม้ในป่า เมื่อสดเถาจะมีสีเขียว เมื่อเด็ดหรือตัดวางให้แห้งจะเป็นสีน้ำตาล เถาหนึ่งๆ มักมี 4 - 6 ใบแต่ละเถายาวประมาณ 1 - 2 เมตร มีขนาดโตเท่ากับไม้ขีดไฟ คุณสมบัติพิเศษของย่านลิเภาคือ มีลำต้นเหนียว ทนทาน อยู่ได้เป็นร้อยปี จึงเหมาะที่จะนำมาสานเป็นภาชนะเครื่องใช้ต่างๆ เช่น กระจ่างถือ กระจ่างหนีบ เป็นต้น พบมากแถบ จังหวัดนครศรีธรรมราชสตูล สงขลา ยะลา ปัตตานี นราธิวาส เป็น

ต้น โดยเฉพาะที่จังหวัดนครศรีธรรมราช มีกลุ่มประดิษฐ์งานจักสานย่านลิเภาอยู่มาก ซึ่งล้วนแต่มีเอกลักษณ์และความงดงามโดดเด่นเฉพาะกลุ่มกันไป เช่นที่ห้างเพชรทองบุญรัตน์ และกลุ่มจักสานย่านลิเภาบ้านหนองบัว ในเขตอำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราชซึ่ง ล้วนแต่เป็นแหล่งผลิตสินค้าขึ้นชื่อของจังหวัดในฐานะเป็น OTOP ระดับ 5 ดาว

ภาพที่ 34 กระเป๋าย่านลิเภา

ไม้เทพทาโร : แม้ว่าไม้เทพทาโรจะสามารถพบเห็นได้ตามป่าดงดิบทั่วประเทศ แต่เนื่องด้วยสภาพภูมิประเทศและภูมิอากาศจึงทำให้พบไม้เทพทาโรมากที่สุดในภาคใต้ เรียกเป็นภาษาถิ่นว่า ไม้จวงหอม เป็นไม้ยืนต้นขนาดกลางถึงขนาดใหญ่ สูง 10 – 30 เมตร ไม้ผลัดใบ ต้องการน้ำค่อนข้างมาก เจริญเติบโตได้ดีในที่ร่มรำไร ลักษณะเนื้อไม้ มีสีเทาแกมน้ำตาล มีริ้วสีเขียวแกมเหลือง เนื้อไม้เป็นมันเลื่อม เหนียวและแข็งพอประมาณ ทำให้เลื่อย ไสกบ ตบแต่งง่าย มีกลิ่นหอมฉุนคล้ายกลิ่นการบูรอันเป็นลักษณะที่โดดเด่นมาก สามารถนำมาประดิษฐ์เป็นหัตถกรรม แกะสลักไม้เทพทาโรเป็นของใช้ ของที่ระลึก ของประดับตกแต่ง ของที่เกี่ยวกับความเชื่อและพิธีกรรม

ภาพที่ 35 ผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกจากไม้เทพทาโร

ตาข่ายประมง (ลอบ-ไซ) : เครื่องมือดักจับสัตว์น้ำประเภทลอบ ชาวประมงภาคใต้นิยมเรียกว่า ไซ มีหลายชนิด เช่น ลอบปู ลอบกุ้ง ลอบปู ลอบหมึก มักนำไปวางยังพื้นทะเลที่เป็นทางผ่านของสัตว์น้ำ ยึดให้อยู่กับที่ รอให้สัตว์น้ำเป้าหมายพลัดหลงติดเข้าลอบเอง ลักษณะเด่นของลอบ คือ มีตาข่ายหรือซี่ตะแกรงไม้ไผ่ปิดคลุมเกือบทุกด้าน เว้นส่วนที่เป็นทางเข้าที่เรียกว่า งาม ส่วนนี้จะมีลักษณะพิเศษ คือ ทำเป็นรูปกรวยหรือแผงสี่เหลี่ยม 2 ชั้นอยู่คู่กัน แต่กางออกเป็นรูปสามเหลี่ยม ให้ส่วนปลายที่อยู่ด้านในแคบพอเหมาะกับขนาดของสัตว์น้ำเป้าหมาย ลอบบางชนิดมีงามากกว่า 1 งาม เช่น ลอบปู ลอบหอย และลอบจับปลาขนาดใหญ่

ภาพที่ 36 ไซ

หมาดักน้ำ : หมา หรือ ตีหมา เป็นภาชนะสำหรับดักน้ำของชาวใต้ คำว่า “หมา” หรือ “ตีหมา” มาจากคำในภาษามลายูเรียกว่า “ติмба” (Timba) ซึ่งแปลว่าถังดักน้ำ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภทคือ หมาจาก หมาด้อ และหมาลาวโอน หมาจากทำจากส่วนยอดของใบจากนำมาคลี่ซ้อนกันเป็นแผ่น แล้วรวบหัวรวบท้ายมัดด้วยตอกก้านจาก และผูกไขว้กันเป็นหู สำหรับจับหรือเป็นที่ผูกเชือกสำหรับ ดักน้ำจากบ่อ หมาจากนี้ยังใช้สำหรับวิดน้ำเรือหรือดักน้ำตาลโตนดจากกระทะ หมาด้อทำจากกาบหมากแก่นนำมาพับแล้วเย็บด้วยหวายหรือเชือก คล้ายกระทง หรือถังมีหู สำหรับจับหรือใช้เชือกผูกเพื่อดักน้ำจากบ่อ หมาลาวโอน หรือ หมาด้อลาวโอนทำจากกาบตันลาวโอน ลักษณะการทำเหมือนหมาด้อ

ภาพที่ 37 หมาดักน้ำ

2.2 ด้านศิลปกรรม ได้แก่

ผ้าย้อมสีธรรมชาติบ้านคีรีวงค์ : ผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมสีธรรมชาติ บ้านคีรีวงค์ อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช มีจุดเด่นที่กระบวนการย้อมสีที่เป็นมิตรกับธรรมชาติ ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม ใช้ส่วนต่าง ๆ ของต้นไม้ เช่น เปลือก แก่น ราก ใบ ดอกและผล นำมาเป็นวัตถุดิบให้สีสวยแต่ไม่ฉูดฉาด สวยงามตามธรรมชาติ เช่น แก่นขนุนให้สีเหลือง ใบหูกวางให้สีเขียวอ่อน ใบมังคุดให้สีส้มกับชมพู เป็นต้น ชาวบ้านรวมตัวกันผลิตในนามกลุ่มสตรีในชุมชนคีรีวงค์ การทำกิจกรรมนี้ยังเป็นสื่อในการพัฒนาสตรีให้มีโอกาสการเรียนรู้สังคม เรียนรู้ปัญหาและแก้ปัญหาครอบครัวและชุมชน และยังได้เป็นการรื้อฟื้นการย้อมสีธรรมชาติของหมู่บ้านคีรีวงค์ด้วย

ภาพที่ 38 ผลิตภัณฑ์จากผ้าย้อมสีธรรมชาติ

ลูกปัดสุริยเทพ : เป็นลูกปัดรูปแบบหนึ่งที่มีนิยมนำมาใช้ทั่วโลก สันนิษฐานว่าแต่เดิมผลิตขึ้นเพื่อใช้ในพิธีกรรม คล้ายกับเป็นเครื่องรางชนิดหนึ่ง เนื่องจากกระบวนการผลิตที่ต้องใช้เทคโนโลยีขั้นสูง โดยเฉพาะการควบคุมอุณหภูมิความร้อนของไฟ ที่ใช้ในการหลอมแก้ว หล่อโลหะชนิดต่างๆ ให้เป็นลูกปัด ที่มีทรวดทรงตามต้องการ และเทคโนโลยีอื่นอีก เช่น การหุง สีหิน เป็นต้น ทำให้ลูกปัดสุริยเทพเป็นสิ่งที่มีความสำคัญมาก สามารถใช้เป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยนสินค้าได้ด้วย ดังนั้นในสมัยโบราณ ผู้ครอบครองจึงมักจะเป็นบุคคลชนชั้นสูง พบแก้ว ลูกปัดโบราณจำนวนมากบริเวณควนลูกปัด อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดกระบี่ เชื่อว่าเป็นแหล่งผลิตที่สำคัญในอดีต

ภาพที่ 39 ลูกปัดสุริยเทพ

สิบสองนักษัตร : อาณาจักรตามพรลิงค์ ที่ต่อมาได้กลายเป็นอาณาจักรนครศรีธรรมราชนั้น มีประวัติศาสตร์ที่ยิ่งใหญ่มาอย่างยาวนาน สมัยพุทธศตวรรษที่ 18 สามารถรวบรวมบรรดาแว่นแคว้นน้อยใหญ่ในภาคใต้และคาบสมุทรมลายูได้ทั้งหมดเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เมืองบริวารทั้ง 12 เมือง และนำตราสิบสองนักษัตรมาเป็นสัญลักษณ์ประจำเมือง ดังนี้ เมืองสายบุรี|ตราหนู (ชวด) เมืองปัตตานี|ตราวัว (ฉลู) เมืองกลันตัน|ตราเสือ (ขาล) เมืองปะทัง|ตรากระทาย (เถาะ) เมืองไทรบุรี|ตรางูใหญ่ (มะโรง) เมืองพัทลุง|ตรางูเล็ก (มะเส็ง) เมืองตรัง|ตราม้า (มะเมีย) เมืองชุมพร|ตราแพะ (มะแม) เมืองบันทายสมอ|ตราลิง (วอก) เมืองสะอูเลา|ตราไก่ (ระกา) เมืองตะกั่วป่า|ตราสุนัข (จอ) เมืองกระบี่|ตราหมู (กุน) รวมเรียกว่าเมืองสิบสองนักษัตร

ภาพที่ 40 สิบสองนักษัตร

2.3 แพทย์แผนไทย ได้แก่

น้ำมันมะพร้าว : ปัจจุบันน้ำมันมะพร้าวเข้ามามีบทบาทอย่างมากในชีวิตประจำวัน นอกจากนำมาใช้ประกอบอาหารแล้วยังสามารถนำมาใช้เป็นผลิตภัณฑ์เกี่ยวกับความงาม วงการแพทย์และโภชนาการสมัยใหม่ยืนยันว่าน้ำมันมะพร้าวไม่เป็นโทษกับร่างกาย ในทางกลับกันช่วยป้องกันโรคหัวใจ เบาหวาน และมะเร็ง ไม่ทำให้อ้วน ไม่ทำให้คอเลสเตอรอลสูงขึ้น และช่วยลดอนุมูลอิสระ น้ำมันมะพร้าวที่ให้ประโยชน์เต็มที่ต้องเป็นน้ำมันมะพร้าวบริสุทธิ์สกัดเย็น มีวิธีการผลิตโดยไม่ใช้ความร้อนและไม่ใช้สารเคมี เพื่อรักษาสารที่มีประโยชน์ในเนื่อน้ำมันมะพร้าว และป้องกันไม่ให้เกิดการจับตัวกันของโมเลกุลน้ำมันมะพร้าวเปลี่ยนแปลงไปจนเป็นโทษกับร่างกาย

ภาพที่ 41 น้ำมันมะพร้าว

หมอลาวเล : เป็นอุปกรณ์สำหรับใช้นวดตนเอง ช่วยในการกด นวดคลึง ช่วยบรรเทาอาการปวดเมื่อยตามร่างกาย ทำมาจากหอยเบี้ยแก่ใหญ่ มีขนาดประมาณ 8 เซนติเมตร เป็นอุปกรณ์ในการดูแลสุขภาพเบื้องต้นด้วยตนเอง นิยมใช้กันมากในหมู่ชาวเล

ภาพที่ 42 หอยเบี้ย

2.4) เกษตรกรรม ได้แก่

ยางพารา : เป็นต้นไม้ยืนต้น มีถิ่นกำเนิดบริเวณลุ่มน้ำอเมซอน ประเทศบราซิล พระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี ได้นำเมล็ดยางพารามาปลูกที่ อำเภอกันตัง จังหวัดตรัง เป็นแห่งแรกเมื่อประมาณปี พ.ศ. 2442 - 2444 ปัจจุบันยางพาราเป็นพืชเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศไทย มีการผลิตเป็นอันดับหนึ่งของโลก ยางพาราประเภทยางดิบ ผลิตภัณฑ์ยางและไม้ยางพาราสามารถทำรายได้การส่งออกเป็นอันดับสองของประเทศ นอกจากนี้ ลำต้นยังสามารถนำมาผลิตเป็นเฟอร์นิเจอร์ เครื่องใช้ เครื่องประดับตกแต่งบ้าน

ภาพที่ 43 ต้นยางพารา

ลองกอง : เป็นยางสาดพันธุ์หนึ่ง เป็นชนิดที่เปลือกหนาและยางน้อย เชื่อว่าเป็นผลไม้ที่มีถิ่นกำเนิดจากบริเวณหมู่เกาะมลายู อินโดนีเซีย ฟิลิปปินส์ และภาคใต้ของไทย เรียกได้หลายชื่อ อาทิ ลังสาด ตูกู โดยชื่อ ลางสาด หรือ ลังสาด นั้นมาจากภาษามลายูว่า “Langsat” ชื่อ ตูกู มาจากภาษาอินโดนีเซียว่า “duku” ส่วนชื่อ ลองกอง มาจากภาษายาวีว่า ดอกอง ลองกองเป็นผลไม้ที่ปลูกมากในภาคใต้ โดยเฉพาะ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ แหล่งผลิตที่สำคัญที่มีชื่อเสียง คือ ลองกอง ต้นหยงมัส อำเภอระแงะ จังหวัดนราธิวาส เป็นแหล่งผลิตลองกองคุณภาพดี เป็นที่รู้จักทั่วประเทศ

ภาพที่ 44 ลองกอง

สวนสมรม : คือ สวนที่มีความหลากหลายโดยปลูกไม้ผลนานาชนิดโดยไม่มีการแบ่งแยกภายในสวน สมรมอาจมีผลไม้ชนิดต่าง ๆ เช่น ทุเรียน มังคุด ลางสาด จำปาตะ หมาก สะตอ ลูกเนียง มะพร้าว ฯลฯ ปล่อยให้ธรรมชาติเกื้อกูลกันเอง นับเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านอย่างแท้จริงเพราะผลไม้แต่ละชนิดออกผลผลิตไม่พร้อมกันทำให้เจ้าของสวนสามารถจำหน่ายผลผลิตได้ทั้งปี และช่วยแก้ปัญหาขายไม่ได้ราคาเนื่องจากผลผลิตล้นตลาดด้วย

ภาพที่ 45 สวนสมรม

3 ด้านวิถีชุมชนและสังคม ได้แก่

3.1 การดำเนินชีวิต/วิถีชีวิต

บาบ้าย่าหย่า : คือ กลุ่มลูกครึ่งมลายู-จีน ที่มีวัฒนธรรมผสมผสานระหว่างจีนและมลายู สร้างเป็นวัฒนธรรมที่มีลักษณะเฉพาะเป็นของตัวเอง อาทิ ประเพณีกินผัก ในประเทศไทยคนกลุ่มนี้จะอยู่ในจังหวัดภูเก็ต และจังหวัดระนอง ใช้ภาษาไทยถิ่นภาคใต้ เอกลักษณะที่โดดเด่นอย่างหนึ่ง คือ เครื่องแต่งกายที่สวยงาม ฝ่ายหญิงใส่เสื้อฉลุลายดอกไม้ หรือเสื้อลูกไม้ เข้ารูป รอบคอ เอว และปลายแขนอย่างงดงาม นิยมนุ่งผ้าซิ่นปาเต๊ะ ฝ่ายชายแต่งกายคล้ายรูปแบบจีนดั้งเดิมหรือตามสมัยนิยม ส่วนวัฒนธรรมอาหารก็ถือว่าโดดเด่นเช่นกัน

ภาพที่ 46 การแต่งกายตามวัฒนธรรมบาบ้าย่าหย่า

เครื่องแต่งกายมุสลิม : วัตถุประสงค์สำคัญของการแต่งกายตามหลักศาสนาอิสลาม คือ การปกปิดสิ่งฟุ้งละอายเป็นของร่างกายโดยเฉพาะร่างกายของผู้หญิง ทั้งนี้เพื่อที่จะไม่ให้ส่วนหนึ่งส่วนใดของเรือนร่างเพศหญิง กระตุ้นอารมณ์ทางเพศ ของผู้ชาย ซึ่งจะก่อให้เกิดความเสียหายขึ้นมาในสังคม สำหรับผู้หญิงมุสลิมพึงปกปิดทุกส่วนของร่างกาย ยกเว้นใบหน้าและฝ่ามือ ไม่แต่งกายด้วยเสื้อผ้ารัดรูปหรือโปร่งบางมองเห็นเรือนร่าง ซึ่งฮิญาบนอกจากจะช่วยให้ผู้หญิงปลอดภัยจากการล่วงลาม

ภาพที่ 47 การแต่งกายของหญิงมุสลิม

วัวชน : วัวที่จะใช้ชนนั้นจะต้องเป็นพันธุ์วัวชนโดยเฉพาะ วัวใช้งานธรรมดาจะนำมาเป็นวัวชนไม่ได้ ลักษณะของวัวชนที่ดีจะต้องมีใจทรหดอดทน มีไหวพริบในการชนดี และประกอบด้วยลักษณะที่ดีอื่นๆ อีกหลายประการ จึงจะสามารถนำไป ชนวัว ซึ่งนับเป็นกีฬาพื้นเมืองประเภทหนึ่งของภาคใต้ที่นิยมกันมาก การชนวัวมักจะชนในเทศกาลสงกรานต์ และเทศกาลเดือนสิบ ซึ่งเป็นระยะเวลาที่ชาวบ้านหยุดการทำงาน มารื่นเริงสนุกสนานตามเทศกาล บางที่อาจมีการชนวัวเดือนละครั้งแล้วแต่สนามวัวชนจะจัดขึ้นมา

ภาพที่ 48 วัวชน

3.2 ศาสนาและประเพณี ได้แก่

สารทเดือนสิบ : สารทเดือนสิบ เป็นงานบุญประเพณีของภาคใต้ นิยมจัดช่วง วันแรม 13 -15 ค่ำ ด้วยมีคติความเชื่อสืบต่อกันมาว่าช่วงเวลาดังกล่าว ญาติที่ล่วงลับไปแล้วจะมีโอกาสกลับมารับส่วนบุญ จากญาติพี่น้องที่ยังมีชีวิตอยู่ ดังนั้นจึงมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติ และเชื่อว่า หากทำบุญสารทเดือนสิบไปให้ญาติแล้ว ญาติจะได้รับส่วนบุญได้เต็มที่ และมีโอกาสหมดหนี้กรรม และได้ไปเกิดหรือมีความสุข อีกประการหนึ่ง ในช่วงเดือนสิบนี้ ได้ปักดำข้าวกล้าลงในนาหมดแล้ว กำลังงอกงาม และรอเก็บเกี่ยวเมื่อสุก จึงมีเวลาว่างพอที่จะทำบุญ เพื่อเลี้ยงตอบแทน และขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือแม่พระโพสพ หรือ ผีไร่ ฝีนา ที่ช่วยรักษาข้าวกล้าในนาให้เจริญงอกงามดี และออกรวงจนสุกให้เก็บเกี่ยวได้ผลผลิตมาก

ภาพที่ 49 สารทเดือนสิบ

ประเพณีลากเรือพระ : เรือพระ คือ เรือหรือรถ หรือล้อเลื่อนที่ประดิษฐ์ตกแต่งให้เป็นรูปเรือ วาหนมพระหรือบุษบก สำหรับอาราธนาพระพุทธรูปประดิษฐาน ชักลากในวันออกพรรษา ถ้าชักลากทางน้ำเรียกว่า “เรือพระน้ำ” ซึ่งจะใช้เรือจริง ๆ มาประดิษฐ์ตกแต่ง ถ้าใช้ชักลากทางบกเรียกว่า “เรือพระบก” จะใช้รถหรือล้อเลื่อนมาประดิษฐ์ตกแต่งให้เป็นรูปเรือ

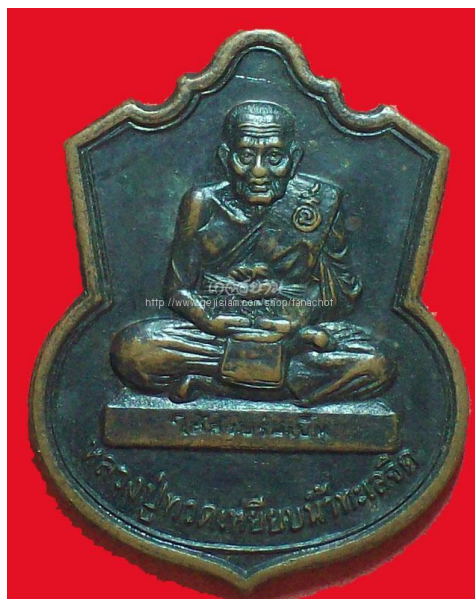

ภาพที่ 50 ประเพณีชักพระ

3.3) ความเชื่อท้องถิ่น ได้แก่

กลุ่มพระเครื่อง : โดยทั่วไปพระเครื่อง คือ รูปสมมุติของพระพุทธเจ้าที่มีขนาดเล็ก เพื่อเป็นที่ระลึกถึงพระพุทธองค์ อาจจะรวมถึงรูปสมมุติขนาดเล็กของพระโพธิสัตว์ พระอริยสงฆ์ และเทพเจ้าด้วย คตินิยมแต่โบราณสร้างพระเครื่องสำหรับบรรจุในเจดีย์ เพื่อว่าในอนาคตเมื่อพระพุทธศาสนาเสื่อมลง วัตถุต่าง ๆ พังทลายยังสามารถพบรูปสมมุติของพระพุทธเจ้าเพื่อแสดงให้เห็นความเจริญรุ่งเรืองของพระพุทธศาสนา กลุ่มพระเครื่องที่โด่งดังทางภาคใต้ นิยมสร้างเป็นรูปสมมุติของอริยสงฆ์ เช่น หลวงปู่ทวด เขี้ยวมน้ำทะเล วัดช้างให้ จังหวัดปัตตานี พ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ วัดสวนขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช และ หลวงพ่อแถม วัดฉลอง จังหวัดภูเก็ต

ภาพที่ 51 เหรียญหลวงปู่ทวด เขี้ยวมน้ำทะเล วัดช้างให้ จังหวัดปัตตานี

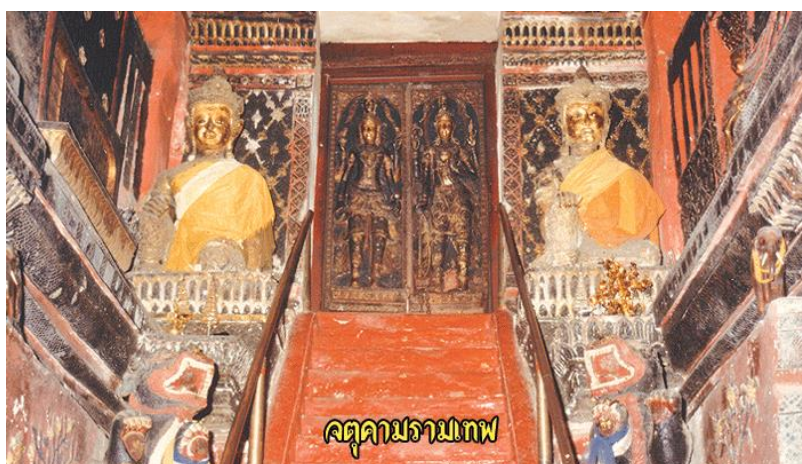
ภาพที่ 52 เหรียญพ่อท่านคล้าย วาจาสิทธิ์ วัดสวนขัน จังหวัดนครศรีธรรมราช

กริช : เป็นมีดสั้นแบบหนึ่ง ใบมีดคดแบบลูกคลื่น เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของผู้คนในประเทศมาเลเซีย อินโดนีเซีย และ 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย การผลิตกริชต้องอาศัยความสามารถเชิงช่างหลายแขนง เช่น ช่างตีเหล็ก ช่างเชื่อมโลหะ ช่างแกะสลัก ช่างประดับเงินและทองแดง เป็นต้น ส่วนหัวของกริชจะแกะสลักเป็นรูปหัวนกกมือฆะ หรือนกกระเต็น ปลอกจะแกะสลักลวดลายในแบบท้องถิ่น อาจประดับเงินหรือทองแดงลงบนปลอกกริชด้วยก็ได้ กริชนั้นเป็นทั้งอาวุธและวัตถุมงคล บ่งบอกถึงเหตุร้ายในชีวิตได้ ปัจจุบันยังนิยมสะสมเป็นของเก่าที่มีคุณค่าสูง

ภาพที่ 53 กริช

จตุคามรามเทพ : จตุคามรามเทพ หมายถึงเทพ 2 องค์ที่ทำหน้าที่รักษาพระบรมธาตุเจดีย์ จ.นครศรีธรรมราช คือ ท้าวขัตตุคาม และ ท้าวรามเทพ เดิมเป็นเทพชั้นสูงในศาสนาพราหมณ์ เมื่อรับอิทธิพลของพุทธศาสนาเข้ามา ท้าวขัตตุคาม และ ท้าวรามเทพ จึงถูกเปลี่ยนสถานะเป็น เทวดารักษาพระบรมธาตุ และเปลี่ยนชื่อให้เป็นมงคลเป็น ท้าวจตุคาม และสถิตอยู่บนที่บานประตูทางขึ้นพระบรมธาตุ ใน พ.ศ. 2530 เมื่อมีการตั้งดวงเมืองนครศรีธรรมราชขึ้นใหม่ จึงมีการอัญเชิญจตุคามรามเทพไปสถิต ณ ที่นั่นเป็นต้นมา สำหรับชาวนครศรีธรรมราชมีคติความเชื่อว่างค์จตุคาม ก็คือ พระเสื้อเมือง

ภาพที่ 54 ท้าวจตุคาม ท้าวรามเทพ

3.4 อาหาร ได้แก่

ข้าวย่าน้ำบูดู : ข้าวย่าน้ำบูดูประกอบด้วยข้าวสุกราดด้วยน้ำบูดู หรือน้ำเคย มะพร้าวคั่ว กุ้งแห้ง ป่น และผักสดหลายชนิดหั่นรวมกันลงไป แล้วคลุกเคล้ากัน ข้าวย่าน้ำบูดูจัดเป็นอาหารเพื่อสุขภาพ ที่มีผักสมุนไพรที่มีสรรพคุณทางยาเป็นส่วนประกอบมากมาย เช่น ตะไคร้ ใบมะกรูด ใบชะพลู ใบยอ ใบขมิ้น ใบบัวบก ดอกดาหลา ถั่วฝักยาว ถั่วงอก นอกจากนี้ ยังมี มะนาว ส้มโอ มะม่วงเปรี้ยว ตะลิงปลิง รวมถึงผักพื้นบ้านภาคใต้ด้วย เช่น ใบกระดังงา โใบหมุย เป็นต้น

ภาพที่ 55 ข้าวย่ำน้ำบูดู

การถนอมอาหารของชาวใต้ : การถนอมอาหาร ช่วยให้สามารถเก็บอาหารไว้บริโภคได้นาน โดยที่อาหารนั้นไม่สูญเสียคุณภาพและสามารถบริโภคได้นอกฤดูกาล ชาวไทยภาคใต้ มีวิธีการถนอมอาหารทั้งประเภทอาหารดิบ อาหารสุก อาหารควมและหวาน ทั้งที่เป็นอาหารหลักและอาหารเสริม ด้วยกันหลายวิธี ได้แก่ วิธีควบคุมความชื้นและอุณหภูมิ เช่น การเก็บข้าวเปลือกไว้ในรูปของ “ข้าวเลียง” สามารถเก็บข้าวเปลือกได้นานหลายปีโดยไม่เสื่อมคุณภาพ วิธีตากแห้ง ทำได้ทั้งผักผลไม้ และเนื้อสัตว์ วิธีรมควัน แบ่งเป็นการรมควันแบบเปิด และการรมควันแบบปิด ทำให้มีกลิ่นชวนรับประทาน วิธีทำเค็มและหมักดอง ที่โดดเด่นได้แก่ สะตอดอง ไข่เค็มไชยา เป็นต้น และวิธีเชื่อมหรือกวน โดยอาศัยน้ำตาลป้องกันไม่ให้อาหารนั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงบูดเน่าเสียหาย

ภาพที่ 56 สะตอดอง

ภาพที่ 57 ไข่ครอบ

ภาพที่ 58 การใช้แคะเกี่ยวรวงข้าว

ภาพที่ 59 เลียงข้าว

บทที่ 3

ดนตรีพื้นบ้าน

ความหมายของดนตรี

คำว่า “ดนตรี” ในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2525 ได้ให้ความหมายไว้ว่า “เสียงที่ประกอบกันเป็นทำนองเพลง เครื่องบรรเลงซึ่งมีเสียงดังทำให้อารมณ์สั่นไหวหรือเกิดอารมณ์รัก โศกหรือรื่นเริง”

ดนตรี (อังกฤษ: music) คือ เสียงและโครงสร้างที่จัดเรียงอย่างเป็นระเบียบแบบแผน ซึ่งมนุษย์ใช้ประกอบกิจกรรมศิลปะที่เกี่ยวข้องกับเสียง โดยดนตรีนั้นแสดงออกมาในด้านระดับเสียง (ซึ่งรวมถึงท่วงทำนองและเสียงประสาน) จังหวะ และคุณภาพเสียง (ความต่อเนื่องของเสียง พื้นผิวของเสียง) นอกจากนี้ดนตรีจะใช้ในด้านศิลปะได้แล้ว ยังสามารถใช้ในด้านสุนทรียศาสตร์ การสื่อสาร ความบันเทิง รวมถึงใช้ในงานพิธีการต่าง ๆ ได้

ประเภทของดนตรี

การแบ่งประเภทของดนตรีและเครื่องดนตรีของกลุ่มเชื้อชาติต่าง ๆ ของโลกในภาพรวม ซึ่งมีลักษณะและรูปแบบที่แตกต่างกันไปในแต่ละท้องถิ่นเราสามารถแบ่งแยกประเภทของดนตรีในแต่ละวัฒนธรรมออกได้โดยภาพกว้าง ๆ คือ

1. ดนตรีศิลป์ (Arts Music) หรือ ดนตรีประจำชาติ ที่เรียกว่า Traditional Music
2. ดนตรีพื้นบ้าน
3. ดนตรีสมัยนิยม

1. ดนตรีศิลป์ (Arts Music) หรือ ดนตรีประจำชาติที่เรียกว่า Traditional Music

ดนตรีศิลป์ เป็นดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผน ดนตรีประเภทนี้เป็นการสร้างสรรค์ขึ้นเพื่อให้เห็นถึงความสวยงามของศิลปะดนตรีซึ่งเป็นสไตล์ศิลป์ เช่น ดนตรีในวัฒนธรรมตะวันตก เรียกว่า **Western Arts Music** หรือที่ทราบกันในนามว่า **ดนตรีคลาสสิก** ซึ่งมีรูปแบบและการพัฒนาที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย

สำหรับในวัฒนธรรมอื่น ๆ ดนตรีประเภทนี้รวมถึงดนตรีประจำชาติที่เรียกว่า **Traditional Music** ซึ่งเป็นดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนเช่นกัน โดยแสดงถึงอารยธรรมและเอกลักษณ์ของแต่ละเชื้อชาติ อาจเป็นดนตรีที่ใช้บรรเลงในราชสำนักหรือดนตรีที่ใช้บรรเลงเพื่อการฟัง เช่น ดนตรีกวางตุ้งในราชสำนักของญี่ปุ่น ดนตรีฮินดูสถานและดนตรีกานาตักของอินเดีย ดนตรีกาเมลันของอินโดนีเซีย ดนตรีไทยเดิมของไทย เป็นต้น

ภาพที่ 60 วงดนตรีคลาสสิก

2. ดนตรีพื้นบ้าน (Folk Music)

ลักษณะของดนตรีพื้นบ้าน คือ ดนตรีที่มีมาแต่ดั้งเดิมในทุกกลุ่มวัฒนธรรมทั่วโลก แม้แต่ในประเทศเดียวกันอาจจะมีดนตรีพื้นบ้านที่แตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น ดนตรีพื้นบ้านมีทั้งลักษณะที่เป็นการบรรเลงของเครื่องดนตรีเพียงอย่างเดียว หรือการขับร้องประกอบการบรรเลงหรือการขับร้องเพียงอย่างเดียว โดยปกติดนตรีพื้นบ้านมีลักษณะดังนี้

2.1 บทเพลงต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็วิธีกรบรรเลงหรือการขับร้อง มักจะได้รับการถ่ายทอดด้วยปากเปล่า (Oral Transmitted) โดยไม่มีการบันทึกโน้ตที่เป็นลายลักษณ์อักษร

2.2 เพลงพื้นบ้านมักเป็นบทเพลงที่ใช้ในการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ มิได้แต่งขึ้นมาเพื่อการฟังเพียงอย่างเดียว หรือเพื่อให้รู้สึกถึงศิลปะของดนตรีเป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น เพลงกล่อมเด็ก แต่งขึ้นมาเพื่อต้องการใช้ร้องกล่อมให้เด็กนอนหลับ เพลงเกี่ยวข้าวแต่งขึ้นมาเพื่อการรื่นเริงหลังจากเสร็จภารกิจในเทศกาลเกี่ยวข้าว ฯลฯ

2.3 เพลงพื้นบ้านจะไม่มีควมซับซ้อนในรูปแบบของการประพันธ์ ส่วนมากมักจะมีทำนองหลักเพียงทำนองเดียวหรือไม่ก็ทำนอง โดยเป็นการบรรเลงทำนองเดิมรวมทั้งจังหวะที่เข้าไปเข้ามา แต่อาจจะมีการเปลี่ยนแปลงเนื้อร้องบ้าง

2.4 ลักษณะของทำนองและจังหวะของเพลงพื้นบ้านจะเป็นไปตามลักษณะของกิจกรรม หรือการละเล่น เช่น เพลงกล่อมเด็กจะมีทำนองที่เรียบง่าย สงบ เยือกเย็น มีจังหวะที่ช้า เพราะจุดมุ่งหมายของเพลงกล่อมเด็กต้องการให้เด็กผ่อนคลายและหลับในที่สุด ซึ่งตรงกันข้ามกับเพลงเต้นรำที่มีทำนองและจังหวะสนุกสนานเร้าใจ เพราะต้องการให้ทุกคนออกมาร่าเริงเพื่อความครึกครื้น

2.5 เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงเพลงพื้นบ้านเป็นเครื่องดนตรีที่ทำขึ้นเอง และมีลักษณะเฉพาะของท้องถิ่นนั้น โดยใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นนั้น ๆ ซึ่งอาจจะมีควมไม่ได้ดนตรี

พื้นเมืองที่ได้ยินชมเป็นดนตรีของท้องถิ่นใด หรือของชนเผ่าใดภาษาใด ตัวอย่างเช่น ดนตรีพื้นเมืองของชาวอีสานจะมีแคน โปงลาง ทางภาคเหนือจะมี ซิ่ง และสะล้อ เป็นต้น

ดนตรีพื้นบ้านจะพบได้ในทุกกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทั่วโลก ปัจจุบันได้มีอนุรักษ์และศึกษาเก็บรวบรวมไว้ เนื่องจากเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและเอกลักษณ์ของแต่ละเชื้อชาติ

3. ดนตรีสมัยนิยม (Popular Music)

ดนตรีสมัยนิยมน่าจะให้คำจำกัดความได้ว่า หมายถึง ดนตรีที่ได้รับความนิยมในสังคมส่วนใหญ่ของกลุ่มหรือเชื้อชาติต่าง ๆ ตามยุคสมัยนั้น ๆ ซึ่งมีหมายความใกล้เคียงกันกับดนตรีประจำชาติที่เรียกว่า Traditional Music เช่น ในสมัยรัชกาลที่ 6 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ดนตรีไทยเดิมซึ่งถือว่าเป็นดนตรีประจำชาติของไทยได้รับความนิยมมาก เหล่าเชื้อพระวงศ์หรือเจ้านายชั้นสูงต่างมีวงดนตรีไทยเป็นของตนเอง นักดนตรีล้วนมีความสามารถมากจนได้รับพระราชทานบรรดาศักดิ์ให้มีตำแหน่งทางราชการ หรือในวัฒนธรรมตะวันตก หากย้อนเวลากลับไปในยุคคลาสสิกซึ่งอยู่ในช่วงประมาณ ค.ศ. 1750 - 1820 ดนตรีที่ประพันธ์ขึ้นอย่างมีระเบียบแบบแผนเพื่อการฟังโดยเฉพาะซึ่งมีอยู่หลายรูปแบบ เช่น บทเพลงที่เรียกว่า คอนแชร์โต ซิมโฟนี ฯ ซึ่งบรรเลงโดยวงดนตรีขนาดใหญ่ที่เรียกว่าวงออร์เคสตรานั้นได้รับความนิยมมาก มีผู้ประพันธ์เพลงที่มีความสามารถเกิดขึ้นมากมายในยุคสมัยนั้น

ดังนั้นลักษณะดนตรีแบบนี้จึงถือได้ว่าเป็นดนตรีสมัยนิยมได้ในยุคนั้น นอกจากนี้ดนตรีสมัยนิยมยังรวมไปถึงดนตรีที่ได้รับความนิยมเฉพาะกลุ่ม ซึ่งรวมถึงดนตรีพื้นบ้านอีกด้วย เช่น ในภาคอีสานของประเทศไทย วงโปงลางและหมอลำ ก็เป็นที่นิยมในหมู่คนอีสาน หรือดนตรีร็อกแจ๊สก็ได้รับความนิยมในหมู่ชาวไทยมุสลิมที่อาศัยอยู่บริเวณภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย ในประเทศสหรัฐอเมริกา ลักษณะแนวเพลงหลายๆแนวก็ได้รับความนิยมในกลุ่มคนที่แตกต่างกันไป เช่น แนวเพลงบลูส์ และแจ๊ส ได้รับความนิยมในหมู่คนผิวดำราว ๆ ช่วงต้นศตวรรษที่ 20 แนวเพลงคันทรี่ก็ได้รับความนิยมในหมู่คนที่อาศัยอยู่ในชนบท เป็นต้น

ปัจจุบันโลกแห่งเทคโนโลยีที่ล้ำสมัย ส่งผลให้กระแสวัฒนธรรมต่าง ๆ ถ่ายโยงถึงกันอย่างรวดเร็วดนตรีที่ได้รับความนิยมในวัฒนธรรมหนึ่งก็แพร่กระจายไปสู่วัฒนธรรมหนึ่งหรือวัฒนธรรมอื่น ๆ อย่างรวดเร็วด้วยเช่นกันด้วย เช่น แนวเพลงร็อกจากวัฒนธรรมตะวันตกในหลายรูปแบบก็ได้รับความนิยมในวัฒนธรรมตะวันออก

นอกจากนี้ยังได้มีการผสมผสานทางวัฒนธรรมเกิดขึ้นอีกด้วย เช่น แนวดนตรีสมัยใหม่ที่มีการนำเอาแนวดนตรีในอดีตมาผสมผสานกับแนวดนตรีในปัจจุบันหรือการนำเอาดนตรีของวัฒนธรรมอื่นมาผสมผสานกัน ซึ่งเรียกกันว่าดนตรีร่วมสมัย เป็นต้น

ประเภทของเพลงไทย

ประเภทของเพลงไทย อาจแบ่งออกได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ คือ

1. เพลงสำหรับบรรเลงดนตรีล้วน ๆ ไม่มีการขับร้อง เป็นเพลงที่ใช้บรรเลงระบำโคมพิธีต่าง ๆ เพลงโหมโรง และเพลงหน้าพาทย์ จะเป็นเพลงสำหรับใช้ประกอบกิริยาอาการและแสดงอารมณ์ต่างๆ ของการรำ

ภาพที่ 61 วงดนตรีไทยสำหรับการบรรเลงล้วน ๆ

2. เพลงสำหรับขับร้อง คือ เพลงซึ่งร้องแล้วรับด้วยการบรรเลง เรียกว่า ร้องส่งดนตรี เช่น เพลงประกอบ การขับเสภา (ร้องส่งเสภา) เพลงที่ร้องส่งเพื่อฟังไพเราะทั่วไปส่วนมากจะเป็นเพลงเถาและเพลงตับ

ภาพที่ 62 วงดนตรีไทยสำหรับขับร้อง

3. เพลงประกอบการรำ คือ เพลงร้องตามบทร้อง ให้ผู้รำได้รำตามบทหรือเนื้อร้อง ส่วนมากจะเป็นเพลง สองชั้นเพื่อให้เหมาะกับการรำไม่ช้าไปไม่เร็วไป นอกจากนั้นก็ยังใช้เพลงหน้าพาทย์ประกอบการแสดง กิริยาอาการ ของผู้แสดงอีกด้วย

ภาพที่ 63 วงดนตรีประกอบการแสดงมโนราห์

ความเป็นมาของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้

ชนในกลุ่มของภาคใต้ของไทย มีหลายเผ่าพันธุ์และมีหลายกลุ่ม ในอดีตมีการติดต่อค้าขาย มีความสัมพันธ์กับอินเดีย จีน ชาว - มลายู ตลอดจนติดต่อกับคนไทยในภาคกลาง ที่เดินทางไปค้าขายติดต่อกันด้วย ในชนบทความเจริญยังไม่ถึง ลักษณะของ ดนตรีพื้นบ้าน จึงเป็นลักษณะเรียบง่าย ประดิษฐ์อย่างง่าย ๆ จากวัสดุใกล้ตัวมีการรักษาเอกลักษณ์ และยอมให้มีการพัฒนาได้น้อยมาก (ดนตรีพื้นบ้านดั้งเดิม เทียบเคียงได้คล้ายคลึงกับเผ่าพันธุ์ เงาะซาไก) ประเภทเครื่องตี โดยใช้ไม้ไผ่ลำขนาดต่าง ๆ กัน ตัดออกเป็นท่อน สั้นบ้างยาวบ้าง ตัดปากของกระบอกไม้ไผ่ตรงหรือเฉียง บ้างก็หุ้มด้วยใบไม้ กาบของต้นพีช ใช้บรรเลง (ตี) ประกอบการขับร้องและเต้นรำ เครื่องดนตรี ค่อย ๆ พัฒนามาเป็นแตร กรับ ซึ่งล้วนแล้วแต่มีมาแต่เดิมทั้งสิ้น

ภาพที่ 64 เครื่องดนตรีของชนพื้นเมืองซาไก

“จองหนอง” ในหนังสือเรื่อง “เงาะป่า” สมัยรัชการที่ 5 เรียกว่า “จองนอง” กลุ่มซาไกเรียกว่า “ยะฮอง ”

ในระยะต่อมาหลังจากมีการติดต่อ การค้าขายกับอินเดียและจีน การถ่ายโยงวัฒนธรรมย่อมเกิดขึ้น สังเกตได้อย่างชัดเจนจาก ทับ (กลอง) ที่ใช้ประกอบการเล่นโนรา มีร่องรอยอิทธิพลของอินเดียอย่างชัดเจน และการมีอาณาเขตติดต่อกับชวา - มลายู ภาษาและวัฒนธรรมทางดนตรี จึงถูกถ่ายโยงกันมาด้วย เช่น แถบจังหวัดภาคใต้ที่ติดเขตแดน อาจกล่าวได้ว่าดนตรีพื้นบ้าน ของภาคใต้มีอิทธิพลแบบชวา มลายูก็ยังไม่ผิด เช่น รำมะนา (กลองหน้าเดียว)

ภาพที่ 65 เครื่องดนตรีรำมะนา

ในช่วงสมัยกรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสินมหาราช) เมืองนครศรีธรรมราช มีความสัมพันธ์กับภาคกลางอย่างแนบแน่น และเป็นศูนย์กลางความเจริญ ทางศิลปวัฒนธรรมด้านการแสดง และดนตรี จนมีชื่อว่า “เมืองละคอน” ในสมัยกรุงธนบุรีพระเจ้าตากสินมหาราช โปรดให้นำละครจากเมืองนครศรีธรรมราช ไปฝึกละครให้นักแสดงในสมัยนั้น จึงเป็นการถ่ายโยงวัฒนธรรม ด้านดนตรีกลับไปสู่มืองนครศรีธรรมราชด้วย เช่น ปี่นอก ซออู้ และซอด้วง

ภาพที่ 66 เครื่องดนตรีไทยปี่นอก ซออู้ และซอด้วง

ความสำคัญของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ ดนตรีพื้นบ้านภาคใต้ได้รับใช้สังคมของชาวไทย พอสืบไปได้ดังนี้

1. **บรรเลงเพื่อความรื่นเริง** คลายความเหน็ดเหนื่อย จากการทำงาน ซึ่งจะบรรเลงควบคู่กันไปด้วยกับการละเล่นและการแสดงเสมอเพราะดนตรีพื้นบ้านภาคใต้นั้น จะไม่นิยมบรรเลงล้วน ๆ เพื่อฟังโดยตรง แต่จะนิยมบรรเลงประกอบการแสดง

2. **บรรเลงประกอบพิธีกรรม เพื่อบวงสรวง หรือติดต่อกับสิ่งลี้ลับ** เพราะในอดีตสังคมส่วนใหญ่ ติดอยู่กับความเชื่อเรื่องผี วิญญาณ เช่น มะตือรี ของชาวไทยมุสลิม โต๊ะคริม ของชาวไทยพุทธ ที่ใช้เพื่อบรรเลงในงานศพ โดยมีความเชื่อว่าเป็นการนำวิญญาณสู่สุคติ การบรรเลงกาหลอ ในงานศพบทเพลงส่วนหนึ่ง เป็นการบรรเลงเพื่ออ้อนวอนเทพเจ้า ดนตรีชนิดนี้จึงมุ่งให้เห็นความศักดิ์สิทธิ์ มีอำนาจให้เกิดความขลัง ยำเกรง

3. **ใช้บรรเลงเพื่อการสื่อสาร บอกข่าว** เช่น การประโคมปัด และประโคมโพน เป็นสัญญาณบอกข่าวว่าที่วัดมีการทำเรือพระ(ในเทศกาลชักพระ) จะได้เตรียมข้าวของไว้ทำบุญ และไปช่วยตกแต่งเรือพระหรือการได้ยินเสียงบรรเลงกาหลอ ก็จะไปตามสายลมก็บอกให้รู้ว่ามีการงานศพ ชาวบ้านก็จะไปช่วยทำบุญงานศพกันที่วัดนั้น ๆ โดยจะสืบถามว่าเป็นใคร ก็จะไปเคารพศพ โดยไม่ต้องพิมพ์บัตรเชิญ เหมือนปัจจุบันนี้

4. **ใช้บรรเลงเพื่อเสริมสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ** เช่น การบรรเลงกรือโต๊ะ หรือ บานอโดยชาวบ้านจะช่วยกันสร้างดนตรีชนิดนี้ขึ้นมา ประจำหมู่บ้านของตน และจะใช้ตีแข่งขันกับหมู่บ้านอื่น ๆ เพื่อเป็นการสนุกสนาน และแสดงพลังความสามัคคีเพราะขณะที่จะมีการประกวดจะต้องช่วยกันทำ ถ้าแพ้ก็ถือว่าเป็นการปราชัยของคนทั้งหมู่บ้าน ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องธรรมดาของการแข่งขัน ในโอกาสต่อไปก็ต้องช่วยกันทำใหม่ ให้ดีกว่าเก่า

ลักษณะเด่นของดนตรีพื้นบ้านภาคใต้

1. เครื่องดนตรีพื้นบ้านของภาคใต้ส่วนใหญ่และดั้งเดิม จะเป็นเครื่องตีและที่จัดได้ว่าเป็นเครื่องสำคัญ คือ ทับ รำมะนา กลอง และโหม่ง รองลงมา คือ เครื่องเป่า เครื่องสี เครื่องตีต ก็อบจะไม่มีบทบาทเลย
2. ผู้บรรเลงผู้เล่น จะเป็นแต่ชายล้วน เพราะถือว่าการเล่นดนตรีเพื่อพิธีกรรม ถ้าหญิงเล่นจะคลายความศักดิ์สิทธิ์ไป และเครื่องดนตรีบางอย่างต้องใช้แรงมาก
3. วัตถุประสงค์ในการเล่นที่สำคัญคือ เพื่อประกอบพิธีกรรม รองลงมาคือ เพื่อความรื่นเริง

ภาพที่ 67 เครื่องดนตรีพื้นบ้านภาคใต้

1. เพลงบอก

การขับร้องเพลงพื้นบ้านชนิดที่เรียก “เพลงบอก” นั้น กล่าวกันว่าเกิดขึ้นเมื่อเมื่อนครศรีธรรมราชในครั้งสมัยอยุธยาตอนปลาย เนื่องจากเป็นศูนย์กลางการปกครองหัวเมืองปักษ์ใต้มาก่อน และ ที่ได้มีชื่อว่าเพลงบอกเนื่องจากสมัยโบราณการปิดประกาศบอกข่าวสารราชการ กฎบัตรกฎหมายของบ้านเมือง ยังมีข้อจำกัด เพลงบอกจึงมาจากการบอกข่าว ป่าวประกาศ ความหมายตรงตัวนั่นเองเพลงบอกมีชื่อสมัยก่อน เช่น เพลงบอกปานบอด(ตาบอด) เพลงบอกกรอดหลอ เพลงบอกรุ่ง เพลงบอกเนตร เพลงบอกสร้อย เสียงเสนาะ เป็นรุ่นหลัง โดยเฉพาะ เพลงบอกปานทอดถือเป็นยอดอัจฉริยะเพลงบอก เป็นเพชรเม็ดงามของปักษ์ใต้ มีชื่อเสียงเล่าขานไม่รู้จบมาจนถึงทุกวันนี้

1.1 อุปกรณ์

เพลงบอกคณะหนึ่งมีแม่เพลง 1 คนและลูกคู่อีก 4 ถึง 6 คน มีฉิ่งเป็นดนตรีประกอบเพียงอย่างเดียว การร้องเพลงบอกใช้ภาษาถิ่นปักขีใต้ โดยร้องต้นเป็นกลอนสดแท้ ๆ ใช้ปฏิภาณร้องไปตามเหตุการณ์ที่พบเห็นแม่เพลงต้องมีความรอบรู้ไหวพริบดี และฝึกฝนจนแม่นยำในเชิงกลอน

1.2 วิธีการเล่น

สำหรับวิธีการขับเพลงบอก เมื่อแม่เพลงร้องจบวรรคแรกลูกคู่ก็รับครึ่งหนึ่งโดยรับว่า "ว่าเอ้ว่าเห้" พร้อม ๆ กับจะต้องคอยตีฉิ่งให้เข้ากับจังหวะ ถ้าหากแม่เพลงว่าวรรคแรกซ้ำอีกลูกคู่ก็จะรับว่า "ว่าทอยซ้ำซ้ำเทอ" และเมื่อแม่เพลงว่าไปจนจบบทแล้ว ลูกคู่จะต้องรับวรรคสุดท้ายอีกครั้งหนึ่ง

ภาพที่ 68 ตัวอย่างการร้องเพลงบอก

1.3 โอกาส / เวลาที่เล่น

1.3.1. เพลงบอก นิยมเล่นกันในวันตรุษสงกรานต์ เป็นการบอกกล่าวป่าวร้องให้ชาวบ้านทุกละแวกได้ทราบว่าถึงวันขึ้นปีใหม่แล้ว โดยเฉพาะรายละเอียดการเปลี่ยนปี หรือการประกาศสงกรานต์ประจำปีซึ่งสมัยก่อนไม่ได้มีการพิมพ์ปฏิทินอย่างเช่นในปัจจุบันพอถึงปลายเดือนสี่อย่างเดือนห้า ซึ่งเป็นระยะที่ชาวบ้านส่วนมากเก็บเกี่ยวขึ้นยุ้งขึ้นฉางเสร็จแล้ว เวลาพลบค่ำตามละแวกบ้านจะได้ยินเสียงเพลงบอกแหบจะกล่าวได้ทุกหมู่บ้านของจังหวัดนครศรีธรรมราช ออกตระเวนตามบ้านใกล้เรือนเคียงโดยมีบุคคลซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่บ้านนั้น ๆ เป็นคนนำทาง คอยไปปลุกเจ้าของบ้านให้เปิดประตูรับ เมื่อเจ้าของบ้านเปิดประตูรับ แม่เพลงก็จะขับกลอนเพลงบอกขึ้นในทันที เนื้อความตอนแรกมักจะเป็นบทไหว้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ และกล่าวชมเชยเจ้าของบ้านตามสมควร เจ้าของบ้านจะเชื้อเชิญขึ้นบนเรือน ยกเอาหมากพลู บุหรี่ เหล้ายาปลาบั้งออกมาเลี้ยง ตอนนี้เพลงบอกจะว่าเพลงเล่นตำนานสงกรานต์ปีนั้นให้ฟัง ถ้าเจ้าของบ้านพอใจจะให้รางวัล

1.3.2 เพลงบอกเล่าเรื่องราวข่าวสารต่าง ๆ เช่น บอกข่าวเชิญไปทำบุญกุศลที่นั่นที่นี้ตามเหตุการณ์ จะเห็นได้ว่าเพลงบอกเกิดขึ้นเพื่อใช้ในการป่าวประกาศเรื่องต่าง ๆ ให้ประชาชน

ทราบนั่นเอง เหตุผลก็คือในสมัยโบราณคนที่รู้หนังสืออ่านออกเขียนได้มีน้อยกิจการพิมพ์ก็ไม่แพร่หลาย ชาวที่ใช้เพลงบอกเป็นสื่อจะได้รับความสนใจจากชาวบ้านมากกว่าการสื่อสารธรรมดา เพราะฟังแล้วเกิดความสุขด้วย

1.3.4 เพลงบอกประชัน เป็นการโต้เพลงบอกให้ผู้ชมฟัง โดยการจัดเวที เพื่อประชันโต้ตอบ ไม่มีการกำหนดหัวข้อและเวลา แล้วแต่ใครจะหยิบยกเรื่องอะไรมาว่า แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการเปรียบเทียบ และต้องว่าในทำนองข่มกัน หาทางโจมตีและกล่าวแก้ได้ทันควัน การตัดสินแพ้ชนะใช้เสียงผู้ชมเป็นหลักโดยฟังจากเสียงโห่หรือโด้กั้นจนอีกฝ่ายหนึ่งยอมแพ้

ภาพที่ 69 การร้องเพลงบอกแข่งขันในเทศกาลเดือนสิบ

2. หนังตะลุง

เครื่องดนตรีหนังตะลุงในอดีต มีความเรียบง่าย ชาวบ้านในท้องถิ่นประดิษฐ์ขึ้นได้เอง มี ทับ กลอง โหม่ง ฉิ่ง เป็นสำคัญ ส่วน ปี่ ซอ นั้นเกิดขึ้นภายหลังจนเมื่อมีวัฒนธรรมภายนอกเข้ามา โดยเฉพาะดนตรีไทยสากล หนังตะลุงบางคนจะจึงนำเครื่องดนตรีใหม่ ๆ เข้ามาเสริม เช่น กลองชุด กีตาร์ ไวโอลิน ออร์แกน

ภาพที่ 70 การวงดนตรีประกอบคณะหนังตะลุง

2.1 ทับ

ทับของหนังตะลุงเป็นเครื่องกำกับจังหวะและท่วงทำนองที่สำคัญที่สุด ผู้บรรเลงดนตรีชิ้นอื่นๆ ต้องคอยฟังและยกย้ายจังหวะตามเพลงทับ เพลงที่นิยมเล่นมีถึง 12 เพลง คือ เพลงเดิน เพลงถอยหลังเข้าคลอง เพลงเดินยักซ์ เพลงสามหมู่ เพลงนาครายออกจากวัง เพลงนางเดินป่า เพลงสร่งน้ำ เพลงเจ้าเมืองออกสั่งการ เพลงชุมพล เพลงยกพล เพลงยักซ์ และเพลงกลับวัง

นักดนตรีที่สามารถตีทับได้ครบทั้ง 12 เพลง เรียกกันว่า "มือทับ" เป็นคำยกย่องว่าเป็นคนเล่นทับมือฉมังทับหนังตะลุงมี 2 ใบ ใบหนึ่งเสียงเล็กแหลม เรียกว่า "หน่วยฉับ" อีกใบหนึ่งเสียงทุ้ม เรียกว่า "หน่วยเทิง" ทับหน่วยฉับเป็นตัวยีน ทับหน่วยเทิงเป็นตัวเสริม หนังตะลุงในสมัยโบราณมีมือทับ 2 คน ต่อมา เมื่อประมาณ 60 ปีมาแล้ว หนังตะลุงใช้มือทับเพียงคนเดียวโดยใช้ผ้าผูกทับไขว้กัน เวลาเล่นบางคนวางทับไว้บนขา บางคนก็พาดขากดทับเอาไว้ไม่ให้เคลื่อนที่

ภาพที่ 71 เครื่องดนตรีทับ

โดยทั่วไป **ตัวทับ** หรือที่เรียกกันว่า **"หุ่น"** นิยมทำจากแก่นไม้ขนุน เนื่องจากตบแต่งและกลึงได้ง่าย บางครั้งก็ทำจากไม้กระท้อน โดยตัดไม้ออกเป็นท่อน ๆ ยาวท่อนละประมาณ 60 เซนติเมตร ใช้ขวานถากเกลาให้เป็นรูปคล้ายกลองยาว จากนั้นนำมาเจาะภายในและกลึงให้ได้รูปทรงตามต้องการลงน้ำมันชักเงาด้านนอก ทับเป็นเครื่องดนตรีที่ซิงหน้าเดียว ขึ้นหน้าด้วยหนังบาง ๆ ส่วนใหญ่จะใช้หนังค่าง ตรงแก้มทับใช้เชือกหรือหวายผูกตรึงกับหุ่นให้แน่น มีสายโยงเร่งเสียงโดยใช้หนังเรียดยังจากขอบหนังถึงคอทับ ก่อนใช้ทุกครั้ง ต้องชุบน้ำที่หนังหุ้ม ใช้ผ้าขนาดนิ้วก้อยอัดที่แก้มทับด้านในเพื่อให้หนังตึงมีเสียงไพเราะกังวาน **ทับ** เรียกอีกอย่างว่า **โทนชาติรี**

ทับ เป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญ ในการให้จังหวะควบคุมการเปลี่ยนแปลงจังหวะและเสริมท่ารำของการแสดงโนราให้ดีเยี่ยม ตัว ทับมีลักษณะคล้ายกลองยาว แต่มีขนาดเล็กกว่า มาก ยาวประมาณ 40 - 50 เซนติเมตร ทำด้วยไม้แก่น ขนุน หุ้มด้วยหนัง เช่น หนังค่าง หนังแมว ตรึงหนังด้วยเชือกด้ายและหวาย ทับใบหนึ่งจะมีเสียงทุ้ม เรียกว่า "ลูกเทิง" ส่วนอีกใบ หนึ่งจะมีเสียงแหลม เรียกว่า "ลูกฉับ"

กลองโนรา ใช้ประกอบการแสดงโนราหรือหนัง ตะลุง โดยทั่วไปมีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางของหน้ากลองทั้ง 2 ด้าน ประมาณ 10 นิ้ว และมี ส่วนสูงประมาณ 12 นิ้ว กลองโนรานิยมทำด้วยแก่น ไม้ขนุน เพราะเชื่อว่าทำให้เสียงดี หนังที่ หุ้มกลองใช้หนังวัวหรือควายหนุ่ม ถ้าจะให้ ดีต้องใช้หนังของลูกวัวหรือลูกควาย มีหมุดไม้หรือภาษาใต้เรียกว่า "ลูกสัก" ตอกยึดหนังหุ้มให้ตึง มีขาทั้งสอง ขาทำด้วยไม้ไม่มีเชือกตรึงให้ติดกับกลอง และมี ไม้ตีขนาดพอเหมาะ 1 คู่ ถ้า เป็นกลองที่ใช้

2.2 เครื่องดนตรีของหนังตะลุง

หนังตะลุงคณะหนึ่งมีเครื่องดนตรีประกอบการเล่นประมาณ 6 อย่าง คือ

1. กลอง 1 ลูก (เป็นกลองขนาดเล็ก มีหนังหุ้มสองข้าง หน้ากลองเส้นผ่านศูนย์กลางกว้างประมาณ 8-10 นิ้ว หัว-ท้ายเล็กกว่าตรงกลางเล็กน้อย กลองมีความยาวประมาณ 10-20 นิ้ว ใช้ไม้ตี 2 อัน)
2. ทับ 2 ลูก (1 คู่) ในสมัยก่อนดนตรีหลักมีทับ 1 คู่สำหรับคุมจังหวะและเดินทำนอง (ทับ ทำด้วยไม้กลึงและเจาะข้างใน ลักษณะคล้ายกลองยาวแต่ส่วนท้ายสั้นกว่าและขนาดย่อมกว่า หุ้มด้วยหนังบาง ๆ เช่น หนังค่าง) ทับทั้ง 2 ลูกนี้มีขนาดต่างกันเล็กน้อยเพื่อให้ได้เสียงต่างกัน และสมัยก่อนมีขนาดโตกว่าปัจจุบัน
3. ฉิ่ง 1 คู่
4. โหม่ง 1 คู่ เสียงสูงลูกหนึ่ง ใช้สำหรับประกอบเสียงขับกลอน (โหม่งทั้งคู่ แขนวตรึงขนานกันอยู่ในรางไม้ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ตัวโหม่งทำด้วยทองเหลืองหรือทองแดง ถ้าหล่อกลมแบบฆ้อง

ขนาดช่องวงเรียกว่า "โหม่งหล่อ" ถ้าทำเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าแล้วคุณให้ส่วนที่จะตีสูงกลมขึ้นกลางแผ่น เรียกว่า โหม่งฟาก)

5. ปี่ 1 เล้า

6. กรับ หรือ แกระ 1 คู่ (ใช้เคาะรางกับโหม่ง) สำหรับประกอบจังหวะ บางคณะอาจจะมีซออีก 1 สาย เป็นซอด้วงมากกว่าซออู้ เพราะเสียงเข้ากับเสียงปี่ได้สนิทกว่า การบรรเลงดนตรี นอกจากโหมโรง (ชาวใต้เรียกว่า ลงโรง) แล้วก็บรรเลงสลับไปตลอดการแสดง มักบรรเลงตอนขับกลอน ตอนเจรจา จะหยุดบรรเลง (อาจจะตีเครื่องให้จังหวะประกอบบ้าง) เพลงที่ใช้บรรเลง คือ เพลงโหมโรงใช้เพลงทับ ตอนดำเนินเรื่องใช้เพลงทับบ้าง เพลงปี่บ้าง (เพลงทับคือเพลงที่ถือเอาจังหวะทับเป็นเอก เพลงปี่ คือ เพลงที่ใช้ปี่เดินทำนองเพลงซึ่งโดยมากใช้เพลงไทยเดิม แต่ปัจจุบันใช้เพลงไทยสากลและเพลงสากลก็มี ปัจจุบันหนังตะลุงนิยมนำเครื่องดนตรีสากลเข้ามาประสม เช่น บางคณะใช้กลองดนตรีสากล ไวโอลิน กีตาร์ ออร์แกน แทนเครื่องดนตรีเดิม

ภาพที่ 72 ตัวอย่างเครื่องดนตรีประกอบคณะหนังตะลุง

3. กาหลอ

การละเล่นกาหลอผูกพันกับชีวิตความเป็นอยู่ของชาวนครศรีธรรมราชประมาณ 70 - 100 ปีมาแล้วซึ่งส่วนใหญ่มีเล่นในงานศพ ปัจจุบันกำลังจะสูญหาย

1. สารานุกรมของ เปลื้อง ณ นคร กล่าวถึงกาหลอไว้ว่า "เป็นดนตรีชนิดหนึ่ง ใช้สำหรับประโคมในงานศพ "

2. แต่บางท่านกล่าวว่า กาหลอเป็นงานแท้ในวันสงกรานต์ เพื่อความรื่นเริงและแสดงความกตัญญูทเวทต่อผู้บังเกิดเกล้าของตน

3. บางท่านกล่าวไว้ว่า กาทลอเป็นเครื่องดนตรี ซึ่งมักเล่นเฉพาะในงานศพ คล้าย ๆ กับการสวดศพหรือสวดมาลัย เดิมเล่นเฉพาะในงานศพ เพื่อความสนุกสนาน ต้องมีความสามารถในการขับร้องและเล่นดนตรีโดยเฉพาะปี่กาทลอเป็นพิเศษ

4. ผู้รู้ท่านหนึ่งกล่าวถึงกาทลอว่า เป็นเครื่องประโคมที่เก่าแก่ดึกดำบรรพ์ เพี้ยนมาจากกาทลอ หมายถึง แตรรองและเสียงอีกทีก เข้าใจว่ารับมาจากอินเดีย กาทลอ เป็นคำประสมระหว่าง กา กับ ลอ กา หมายถึง อีกา ส่วน ลอ หมายถึง ลิ่น (หลุดจากที่เกาะ) เมื่อประสมกันเป็นคำว่า กาทลอ แปลว่า เมื่ออีกาได้ฟังดนตรีประเภทนี้จะรู้สึกเพลิดเพลิน จนลื่นหลุดจากที่เกาะ

ภาพที่ 73 ตัวอย่างการเล่นดนตรีกาทลอ และพิธีกรรมในงาน

3.1 ประวัติกาทลอ

กำเนิดในสมัยพุทธกาล (ไม่ทราบว่าเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ใด) สันนิษฐานว่า พระพุทธเจ้าทรงดำริให้มีขึ้นเพื่อใช้แทนนาพระศพ (เศียร) ของพระพรหมเป็นครั้งแรก ต่อมาพระพุทธองค์เห็นว่าเป็นสิ่งที่ตีสงาม จึงยึดถือเป็นประเพณีสืบมา

1. บางท่านกล่าวว่า กาทลอเป็นเสียงข้องจากสวรรค์ เชื่อว่าสมัยพระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ ณ วัดแห่งหนึ่งริมแม่น้ำ พระอริการวัดนำหลาวไปปักไว้ใต้น้ำเพราะไม่ต้องการให้เด็กวัดมาเล่นน้ำ อยู่มาวันหนึ่งอากาศร้อน ท่านกระโดดลงน้ำจนถูกหลาวปัก แทนที่จะเป็นเด็กวัด พระภิกษุและลูกวัดต่างพยายามช่วยแต่ไม่สำเร็จ จึงไปทูลพระพุทธองค์ ๆ จึงเสด็จไปดึงพระอริการพร้อมดึงหลาวออก และเรียกประชุมพระสงฆ์ภายในวัดเพื่อแสดงธรรมและธรรมวินัย จากนั้นทรงแต่งตั้งภิกษุเหล่านั้นตามความรู้ความสามารถ คือ ท่านกาแก้ว ท่านการาม ท่านกาชาด และท่านกาเดิม หลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพาน พระภิกษุทั้งสี่ได้ประชุม ท่านกาเดิมทำปี่ขึ้นมาเล่าหนึ่ง ท่านการามทำโทน

ท่านกาแก้วทำโทน ส่วนท่านกาชาดทำซ้อง เครื่องดนตรีเหล่านี้ใช้นำหน้าพระศพของพระพุทธเจ้า ซึ่งถือว่าเป็นการบรรเลงดนตรีกาหลอครั้งแรก

2. อีกตำนานหนึ่งกล่าวว่า พระพุทธเจ้าทรงเป็นผู้ให้กำเนิดกาหลอเพื่อแห่นาคและแห่ศพ จากนั้นสาวกจำนวน 12 องค์ ช่วยกันแต่งเพลงถวายองค์ละ 1 เพลง จึงมีเพลงกาหลอตั้งแต่นั้นมา

3.2 เครื่องดนตรี

- เครื่องดนตรีมี 3 ชิ้น คือ ปี่ 1 เล่า (ถือว่าเป็นดนตรีที่สำคัญที่สุด) กลองทน 2 ใบ (ใช้ตี ขัดจังหวะ) และซ้อง 1 ใบ ซ้องแต่เดิมนิยมใช้ 2 ใบ แต่ระยะหลังใช้เพียงใบเดียว มักเลือกซ้องที่มีเสียง กังวานดีแล้วได้ยินไกล

- ผู้ประโคมดนตรี 4 คน หัวหน้าวงเป่าปี่

3.3 ลักษณะเพลง

มีทั้งหมด 12 เพลง สาวกของพระพุทธเจ้าเป็นผู้แต่ง ไม่มีเนื้อร้องใช้บรรเลงอย่างเดียวเริ่มด้วยเพลงไหว้พระ และต้องเหมาะกับบรรยากาศ เช่น ตอนค่ำใช้เพลงทองศรี ตอนดึกเพลง นกพิทิต หัวรุ่งใช้เพลงทองศรี ตอนเช้าตรู่น้ำค้างยังไม่แห้งใช้เพลงนกกระจอกเด่น พอดวงอาทิตย์ขึ้นใช้เพลง แก้วแสงทองและ ตอนเช้าเพลงนกเปล้ากินไทร ตอนยกศพใช้เพลงเหยี่ยวเล่นลม ตอนนำศพใช้เพลง ทอมท่อม ตอนเช้าเขตป่าช้าใช้เพลงย้วยวน ถึงเมรุใช้เพลงสุรียน ขณะตั้งศพใช้เพลงทองศรีต่อด้วย เพลงพลายแก้ว พลายทอง และตอนประชุมเพลิงใช้เพลงพระพาย

3.4 ลักษณะงานที่เล่นกาหลอ

งานที่รับกาหลอไปเล่นมี 3 งาน คือ งานศพ งานบวชนาค (ต้องเป็นนาคที่ไม่สึก) และงานรดน้ำคนแก่แต่ส่วนใหญ่มักเล่นในงานศพ ถ้าเป็นงานแต่งงานจะต้องนำหมากหนึ่งคำเพื่อหมอกาหลอ จะได้บูชาครุถ้าไม่มีหมากไปด้วยกาหลอจะไม่ยินดีรับงาน เมื่อถึงวันงานหมอกาหลอนำหมาก 1 คำ วางบนหิ้งถ้าเป็นงานศพ กาหลอจะไปประโคมคุมศพจนกว่าจะถึงวันเผา เจ้าภาพต้องสร้างโรงพิธีตามตำราครุหมอส่วนค่าจ้าง (ค่าเปิดปากปี่) แล้วแต่จะตกลงกัน ขึ้นอยู่กับจำนวนวันที่ไปบรรเลงและระยะทางด้วย

3.5 ลักษณะโรงพิธีและเครื่องประดับ

โรงพิธีสร้างในเขตบ้านหรือนอกบ้านก็ได้ หรีห่างจากตัวบ้านประมาณ 9 ศอก โกลัที่ตั้งศพ ยกพื้นสูง ประมาณ 5 ศอก ยาว 6 ศอก ความยาวต้องตั้งตามแนวทิศตะวันออกไปทิศตะวันตกเสมอ หลังคารูปหน้าจั่ว หันหน้าโรงไปทางทิศตะวันตก

ส่วนเครื่องประกอบพิธีที่เจ้าภาพต้องเตรียมคือ ข้าว 12 สำรับ (ที่สิบสอง หมายถึง อาหารคาวและหวาน ผลไม้รวม 12 ชนิด) ข้าว 1 ถ้วย, แกง 1 ถ้วย, ผ้าคาคาเตตาน 1 ผืน, หมอน 1 ใบ, ผ้าขาวสำหรับรองข้าวสิบสอง, หมาก 18 คำ (วางที่ครุ 9 คำ ใส่พาน 9 คำ), ดอกไม้ 3 ดอก, เทียน 1 เล่ม, ด้ายริ้ว 1 ริ้ว

3.6 ข้อปฏิบัติของผู้เล่นกาหลอ

1. เมื่อมีผู้ป่วยใช้ในบ้านในขณะที่มีการละเล่นไม่สามารถดูแลได้ ต้องไปเล่นตามที่นัดไว้กับเจ้าภาพ
2. ภรรยาต้องอยู่กับบ้าน ห้ามใช้เครื่องหอม ทาแป้ง คบซู้ เพราะจะเป็นอันตรายต่อสามี
3. หากกาหลอพบข้อผิดพลาด จะไม่ทำพิธี ต้องให้เจ้าภาพแก้ไขให้ถูกต้อง หัวหน้าถือปี่นำหน้า ลูกน้องเดินตาม
4. ห้ามออกจากโรงพิธีจนกว่าเลยเที่ยง
5. ห้ามบริโภคอาหารนอกจากหมากและบุหรี และอาหารจะไม่กินปะปนกับผู้อื่น ห้ามชิมอาหาร
6. กาหลอจะไม่รับสิ่งของจากมือผู้หญิง จะต้องวางก่อนรับ

4. ดนตรีมโนราห์หรือ “โนรา”

มโนราห์ หรือ โนรา ที่คนใต้เรียกชื่อกล่าวขานกัน แรกเริ่มได้เกิดขึ้นในสมัยอยุธยา ได้รับอิทธิพลจากอินเดียโบราณ มีเครื่องดนตรีประกอบ คือ โหม่ง ฉิ่ง ทับ กลอง ปี่ เรียกว่า เบ็ญจสังคีต ซึ่งเกิดขึ้นครั้งแรกที่ เมืองพัทลุง หรือปัจจุบันคือ ตำบลบางแก้ว จังหวัดพัทลุง เป็นศิลปะถ่ายทอดมาจากหุ่นบรรพชนสู่รุ่นลูก รุ่นหลาน จนสืบกันมาจนถึงปัจจุบันนี้

4.1 เครื่องดนตรี

1. **ทับ (โทนหรือทับโนรา)** เป็นคู่ เสียงต่างกันเล็กน้อย ใช้คนตีเพียงคนเดียว เป็นเครื่องตีที่สำคัญที่สุด เพทำหน้าที่ คุมจังหวะและเป็นตัวนำในการเปลี่ยนจังหวะทำนอง (แต่จะต้องเปลี่ยนตามผู้รำ ไม่ใช่ผู้รำ)

เปลี่ยนจังหวะลีลาตามดนตรี ผู้ทำหน้าที่ตีทับจึงต้องนั่งให้มองเห็นผู้รำตลอดเวลา และต้องรู้เชิงของผู้รำ

2. **กลอง** เป็นกลองทัดขนาดเล็ก (โตกว่ากลองของหนังตะลุงเล็กน้อย) 1 ใบทำหน้าที่เสริมเน้นจังหวะและเสียงทับ

3. **ปี่** เป็นเครื่องเป่าเพียงชิ้นเดียวของวง นิยมใช้ปี่ใน หรือ บางคณะอาจใช้ปี่นอก ใช้เพียง 1 เล่า ปี่มีวิธีเป่าคล้ายคลึงกับขลุ่ย ปี่มี 7 รูแต่สามารถกำเนิดเสียงได้ ถึง 21 เสียงซึ่งคล้ายคลึงกับเสียงพุด มากที่สุด

4. **โหม่ง** คือ ฆ้องคู่ เสียงต่างกันที่เสียงแหลม เรียกว่า "เสียงโหม่ง" ที่เสียงทุ้ม เรียกว่า "เสียงหม่ง" หรือ บางครั้งอาจจะเรียกว่าลูกเอกและลูกทุ้มซึ่งมีเสียงแตกต่างกันเป็น คู่แปดแต่ดั้งเดิมแล้วจะใช้คู่ห้า

5. **ฉิ่ง** หล่อด้วยโลหะหนารูปฝาชีมีรูตรงกลางสำหรับร้อยเชือก สำหรับนึ่งมี 2 อัน เรียกว่า 1 คู่ เป็นเครื่องตีแต่งและเน้นจังหวะ ซึ่งการตีจะแตกต่างกับการตีฉิ่ง ในการกำกับจังหวะของดนตรีไทย

6. **แตระ หรือ แกระ** คือ กรับ มี ทั้งกรับอันเดียวที่ใช้ตีกระทบกับรางโหม่ง หรือกรับคู่ และมีที่ร้อยเป็นพวงอย่างกรับพวง หรือใช้เรียวไม้หรือลวดเหล็กหลาย ๆ อันมัดเข้าด้วยกันตีให้ปลายนกระทบกัน

5. ร่องเง็ง

เป็นการแสดงประเพณีศิลปะการเต้นรำประกอบดนตรี ของคนพื้นเมืองในแถบ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ คือ ปัตตานี ยะลา และนราธิวาส ตลอดจนเมืองต่างๆ ของมาเลเซียตอนเหนือ เช่น กะลันตัน ไทรบุรี ปาหัง ตรังกานู ล้วนเป็นที่นิยมเล่นกันทั่วไปและแพร่ไปถึงอินโดนีเซีย

กล่าวกันว่า ร่องเง็งได้รับอิทธิพลแบบอย่างมาจากชาวยุโรป คือ ปอร์ตุเกส สเปน ซึ่งเดินเรือเข้ามาติดต่อค้าขาย สร้างคลังสินค้า และตั้งเป็นอาณานิคมขึ้นในย่านนี้ เมื่อถึงเทศกาลคริสต์มาส ปีใหม่ มีงานรื่นเริงใดๆ พวกฝรั่งซึ่งมีการเต้นรำขึ้น ซึ่งก็เต้นรำกันสนุกสนาน ชาวมลายูพื้นเมืองเห็นเป็นแบบอย่างจึงนำมาฝึกซ้อมหัดเล่นขึ้นบ้าง โดยเริ่มแรกฝึกหัดจัดแสดงกันอยู่ในวงแคบ เฉพาะแต่ในบ้านขุนนางและวังเจ้าเมืองสุลต่าน เพื่อต้อนรับแขกหรือหรือเวลามีงานรื่นเริงต่างๆ เป็นการภายใน ภายหลังจึงได้แพร่หลายออกสู่ชาวพื้นเมือง

ยุคแรกการแสดงร่องเง็งยังอยู่ในวงจำกัด ใช้ผู้หญิงข้าทาสบริวารฝึกหัดกัน เนื่องจากวัฒนธรรมมุสลิมไม่นิยมให้สตรีเข้าสังคมใกล้ชิดกับบุรุษอย่างประเจิดประเจ้อ ต่อมาจึงใช้ร่องเง็งเป็น

การแสดงสลับฉากใช้เวลาขณะเมื่อการแสดงละครมโหฬารพักครั้งละ 10 - 15 นาที เพื่อให้เกิดความสนุกสนานเชิญให้ผู้ชมลุกขึ้นมาร่วมวงด้วย ในที่สุดรองเง็งจึงได้พัฒนารูปแบบจนเป็นที่ถูกใจชาวบ้าน มีการตั้งคณะรองเง็งขึ้นรับจ้างไปแสดงตามงานต่างๆ ทำนองคณะรำวงรับจ้างของไทย

ภาพที่ 74 ตัวอย่างการแสดงรองเง็ง

5.1 เครื่องดนตรี

1. กลองรำมะนา
2. ซ็อง
3. ไวโอลิน (เป็นเครื่องดนตรีหลักที่สำคัญ)

เพลงที่นิยมใช้เล่นรำมีราว 7 เพลง คือ

1. เพลงลาชูคูว เป็นเพลงเร็ว ชื่อเพลงหมายถึง “เพลงที่สอง”
2. เพลงลานัง เป็นเพลงเร็วและช้าสลับกัน ชื่อเพลงหมายถึง น้ำใสที่ไหลหยด น้ำตาที่ไหลปัด
3. เพลงบูโง๊ะปิซัง ชื่อเพลงหมายถึง “ยอดตอง” เปรียบเสมือนยอดแห่งความรักที่กำลังสดชื่น
4. เพลงจินตาสายัง ชื่อเพลงหมายถึง ความสำนึกในความรักอันดูดี
5. เพลงอาเนาะติติ ชื่อเพลงหมายถึง ลูกบุญธรรมหรือลูกสุดที่รัก

6. เพลงมะอีนังชวา เป็นเพลงช้าชื่อเพลงหมายถึง แม่นมหรือพี่เลี้ยงชาวชวา ได้ทำ
รำคำร้องเดิมมาจากชวา

7. เพลงมะอีนังลามา ชื่อเพลงหมายถึง แม่นมหรือพี่เลี้ยง เป็นเพลงเก่าแก่

ภาพที่ 75 คณะนักดนตรีร้องเง็ง

5.2 วิวัฒนาการด้านเครื่องดนตรีและเพลง

เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเต้นรอกเง็ง ในอดีตมีเพียง 3 อย่าง คือ ไวโอลิน รำมะนา และ
ฆ้อง ต่อมามีการนำเครื่องดนตรีชิ้นอื่นๆ ร่วมบรรเลงดนตรีในงานเลี้ยงต่างๆมากขึ้น จึงมีบางคณะ
เพิ่มเครื่องดนตรีสากลมาร่วมบรรเลงโดยเลือกเครื่องดนตรีที่มีเสียงเข้ากับเครื่องดนตรีแบบดั้งเดิม
ได้แก่เพิ่ม กีตาร์หรือแมนโดลินซึ่งเป็นประเภทเครื่องสายเช่นเดียวกับไวโอลิน เพิ่มกลองแขกซึ่งเป็น
เครื่องดนตรีประเภทเดียวกับรำมะนาเพื่อให้จังหวะกระชับและชัดเจนขึ้น1 นอกจากนี้ยังเพิ่มทัมบูริน
หรือบางคณะเพิ่มลูกแขกเพื่อให้เข้ากับความก้องกังวานของฆ้อง นอกจากนี้มีบางคณะได้นำ
Tarabuka เครื่องดนตรีของตะวันออกกลาง เพลงที่ใช้ในการแสดงรอกเง็ง ท่วงทำนองเพลงมีความ
ไพเราะมากเพราะเป็นหัวใจของการเต้นรอกเง็ง มักใช้วิธีบรรเลงไม่มีการขับร้องเพลงบันตนเพื่อ
เป็นการประหยัดค่าใช้จ่ายและนักร้องหายาก 4 เพลงในจังหวะรอกเง็งเพลงดั้งเดิมที่ค้นพบปรากฏ
ว่ามี 13 เพลง ปัจจุบัน นิยมเต้นเพียง 8 เพลง

6. ลิเกฮูลู หรือ ดิเกฮูลู

ลิเกฮูลู หรือ ดิเกฮูลู เป็นการละเล่นพื้นบ้านของชาวมลายูมุสลิมภาคใต้ของไทย ขึ้นบทเป็น
เพลงประกอบดนตรีและจังหวะตบมือมีผู้ให้ที่มาของดิเกฮูลูเอาไว้หลายสำนวน ในที่นี้จะขอหยิบ
ยกออกมา 2 สำนวนกล่าวคือหนึ่ง ตามสำนวนที่รับรู้กันโดยทั่วไป มีผู้รู้บางท่านได้ศึกษาไว้ว่า ดิเก

(Dikir) มีรากศัพท์มาจากคำว่า ซี เกร์ ซึ่งเป็นภาษาอาหรับ หมายถึงการอ่านทำนองเสนาะ ส่วนคำว่า ฮูลู แปลว่าใต้หรือทิศใต้ รวมความแล้วหมายถึงการขับบทกลอนเป็นทำนองเสนาะจากทางใต้

ภาพที่ 76 การแสดงดิเกฮูลู

ดิเกฮูลู เกิดขึ้นเริ่มแรกที่อำเภอรามัน ซึ่งไม่ทราบแน่ชัดว่าผู้ริเริ่มนี้คือใคร ข้อสันนิษฐานก็คือชาวปัตตานีเรียกคนในอำเภอรามันว่าคนฮูลู ในขณะที่คนมาเลเซียเรียกศิลปะนี้ว่า "ดิเกปาร์ต" ซึ่งปาร์ต แปลว่าเหนือ จึงเป็นที่ยืนยันได้ว่า ดิเกฮูลู หรือดิเกปาร์ตนี้มาจากทางเหนือของมาเลเซียและทางใต้ของปัตตานี ซึ่งก็คือบริเวณอำเภอรามัน จังหวัดยะลา และสำนวนที่สอง จากการศึกษาของประพนธ์ เรื่องณรงค์ ในหนังสือ "บุหงาปัตตานีคติชนไทยมุสลิมชายแดนภาคใต้" 3 คำว่าดิเก หรือลิเก ในพจนานุกรม Kamus Dewan พิมพ์โดยสมาคมภาษาและหนังสือประเทศมาเลเซียเรียกลิเกเป็นดิเกร์เป็นศัพท์เปอร์เซีย มีสองความหมายคือ เพลงสวดสรรเสริญพระเจ้า ปกติเป็นการขับร้องเนื่องในเทศกาลวันกำเนิดพระนบีมูฮัมหมัด ชาวมุสลิมเรียกงานเมาลิด เรียกการสวดดังกล่าวนี้ว่า "ดิเกเมาลิด"

ประพนธ์ เรื่องณรงค์ ได้ให้ความเห็นในเรื่องนี้ว่า ดิเกน่าจะมาจากความหมายที่สอง คือกลอนเพลงโต้ตอบ นิยมเล่นกันเป็นหมู่คณะ ซึ่งเป็นการร้องเพลงลำตัดภาษาอาหรับ ที่เรียกว่า "ซีเกร์มีร์ฮาแบ" การร้องเป็นภาษาอาหรับ ถึงแม้จะไพเราะแต่คนไม่เข้าใจ จึงนำเอาเนื้อเพลงภาษาพื้นเมือง ซึ่งก็คือภาษายาวีตีเข้ากับรามะนา จึงกลายเป็นดิเกฮูลูมาทราบเท่าปัจจุบันและการแสดงประเภทนี้น่าจะมีขึ้นครั้งแรก ณ ท้องที่เหนือลำน้ำอันเป็นต้นกำเนิดแม่น้ำปัตตานีซึ่งชาวบ้านเรียกฮูลู หรือทิศฮูลู (ฝ่ายใต้ลำน้ำเรียกฮิล) ตรงทิศฮูลูเป็นแหล่งกำเนิดฮูลูนั่น เข้าใจว่าเป็นท้องที่อำเภอมายอ จังหวัดปัตตานี และอำเภอบันนังสตา อำเภอบะเตง จังหวัดยะลา ที่เหลือจะเป็นลูกคู่ และอาจมีนักร้องภายนอกวงมาสมทบร่วมสนุกอีกก็ได้ บทกลอนที่ใช้ขับร้องนั้น เรียกเป็นภาษามลายูท้องถิ่นว่าปันตัน หรือปาตง เวลาแสดงใช้ขับกลอนโต้ตอบ ไม่ได้แสดงเป็นเรื่องราวดังเช่น การละเล่นพื้นบ้านอย่างอื่น เช่น มะโย่ง หรือมโนห์รา

6.1 เครื่องดนตรีประกอบ

เล่นลิเกฮูลู ประกอบด้วยรำมะนา อย่างน้อย 2 ใบ ใช้ตีดำเนินจังหวะในการแสดง ฆ้องเป็นเครื่องกำกับจังหวะ ตีสม่าเสมอประกอบการร้อง นอกจากนี้ยังมีเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบและเป็นที่ยอมรับกัน ทำให้ครึกครื้น สนุกสนานไพเราะมากยิ่งขึ้น เช่น ขลุ่ย ลูกแซก แต่จังหวะที่ใช้เป็นประเพณีในการละเล่นคือ การตบมือ

ภาพที่ 77 การแสดงดิเกฮูลู

7. เพลงกล่อมเด็กภาคใต้

7.1 ลักษณะของเพลงกล่อมเด็กภาคใต้

ลักษณะของเนื้อหาเพลงกล่อมเด็กภาคใต้โดยทั่วไปจะใช้ถ้อยคำง่าย ๆ มีเสียงคล้องจองกัน แต่ไม่ได้บังคับลักษณะสัมผัส สามารถยืดหยุ่นได้ตามทำนองของผู้ขับกล่อม(เป้าหมายแฝงของเนื้อหาเพลงกล่อมเด็กมักมีจุดมุ่งหมายเพื่อการสอน,ปลูกฝังความคิดให้แก่ลูกหลานที่ได้รับฟัง)

เพลงกล่อมเด็กภาคใต้ในแต่ละท้องถิ่นอาจเรียกชื่อแตกต่างกัน เช่น เพลงชาน้อง เพลงร้องเรือ หรือน้องนอน เพลงกล่อมเด็กภาคใต้โดยทั่วไป วรรคแรกของเพลงกล่อมเด็กภาคใต้โดยทั่วไป วรรคแรกของเพลงกล่อมเด็กมักขึ้นต้นด้วยคำว่า “ฮาเอื้อ” หรือ “ฮาเหอ” เช่น

เพลง : ไก่เถื่อน

“...โก่เถื่อนเหอ...   ชั้นเทือนทั้งบ้าน
 ลูกสาวซี้คร้าน...   นอนให้แม่ปลุก
 แม่เอาด้ามขวาน...   แทงวานดั่งพลูบ
 นอนให้แม่ปลุก...   ลูกสาวซี้คร้านเหอ...”

ภาพที่ 78 การแสดงโชว์การร้องเพลงกล่อมเด็ก

บทที่ 4

นาฏศิลป์พื้นบ้าน

วิวัฒนาการและประเภทนาฏศิลป์ภาคใต้

ภาคใต้ของประเทศไทยมีสภาพทางภูมิศาสตร์เป็นแหลมยื่นออกไปหาเส้นศูนย์สูตร อากาศจึงร้อนจัดกว่าภาคอื่น ๆ แต่เนื่องจากมีลมทะเลพัดผ่านทั้งสองฝั่งจึงทำให้ฝนตกชุก และมีลมแรงเกือบตลอดทั้งปี ภาคใต้จึงอุดมสมบูรณ์ไปด้วยพืชพันธุ์ธัญญาหาร สังคมส่วนใหญ่จึงเป็นสังคมกสิกรรม สภาพดินฟ้าอากาศดังกล่าวนี้ มีอิทธิพลต่อวิถีการดำเนินชีวิตและวัฒนธรรมของภาคใต้เป็นอันมาก การมีอากาศร้อนและลมแรงเป็นผลให้ชาวภาคใต้มีนิสัยค่อนข้างแข็งกร้าวและบึกบึนจนคนถิ่นอื่นรู้สึกว่าเป็นคนดุสำเนียงภาษาห้วนสั้น

วัฒนธรรมด้านดนตรีและนาฏศิลป์ของชาวใต้ก็มีลักษณะเร่ร่อนและบึกบึน ไม่อ่อนหวานเนิบช้าเหมือนภาคอื่น ๆ เครื่องดนตรีส่วนมากจึงเป็นประเภทเครื่องตีให้จังหวะเป็นสำคัญ เช่น กลอง ทับ รำมะนา ฉิ่ง โหม่ง กรับ ตะโพน เป็นต้น ดนตรีประเภทตีตี สี ซึ่งใช้เล่นโดดเดี่ยวไม่มีเลย เครื่องเป่ามีเฉพาะปี่ ก็มีสำหรับประสมวงเสริมจังหวะให้กระชับแน่นยิ่งขึ้นเป็นสำคัญ แม้จะมีแสดงลีลาโศกเศร้าอยู่บ้างก็มีลักษณะเด็ดเดี่ยวอยู่ในที่ไม่เศร้าสร้อยเหมือนเสียงแคนของอีสาน และแม้จะมีความหวานแฝงอยู่ก็ไม่อ่อนซึ่งอ้อยสร้อยเหมือนเสียงซึงของภาคเหนือ พื้นที่ประกอบกสิกรรมของภาคใต้ส่วนมากปกคลุมด้วยไม้ใหญ่ ชุมชนจึงมักเกาะกลุ่มกันไม่ทิ้งห่างโดดเดี่ยว สิ่งบันเทิงล้วนเกิดขึ้นในลักษณะสามัคคีธรรม

เครื่องดนตรีของภาคใต้จึงมักใช้ประกอบการละเล่นมากกว่าจะเล่นโดดเดี่ยวเพื่อปลุกปลอบอารมณ์เฉพาะคนลีลาการรำเต้นก็ล้วนบอกลักษณะนิสัยความร่าเริงกระฉับกระเฉงและเด็ดขาดอันนี้เห็นได้ชัดจากการรำโนราหรือแม้แต่ลีลาการเชิดหนังตะลุง ความอุดมสมบูรณ์จากทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้ชาวภาคใต้มีโลกทัศน์ที่ดีต่อธรรมชาติ ประหนึ่งว่าได้สัมผัสวิญญูญาณแห่งธรรมชาติจึงไม่เป็นสิ่งแปลกที่ท่ารำแม่บทของโนราส่วนมากเป็นท่าที่จินตนาการขึ้นจากธรรมชาติ เช่น ท่าเหราเล่นน้ำ ท่านกแขกเต้าเข้ารัง ท่าช้างสารควานหญ้า ฯลฯ แม้บทร้องโนราและบทหนังตะลุงก็มักเกริ่นนำด้วยบทชมธรรมชาติก่อนที่จะดำเนินเรื่อง

ภาคใต้เป็นศูนย์กลางการค้าทางทะเลมาแต่อดีต มีเมืองท่าสำคัญ ๆ อยู่ทั้ง 2 ฝากฝั่งเป็นเหตุให้ชาวตะวันออกและชาวยุโรปเดินทางผ่านและแวะหยุดทำการค้าขายตลอดมา และเป็นดินแดนที่อินเดีย “แสวงหาทรัพย์” วัฒนธรรมของชาติต่างๆ จึงเข้าแทรกประสานอยู่ในวัฒนธรรมของชาวภาคใต้อย่างกว้างขวางทั้งวัฒนธรรมจีน อินเดีย และยุโรปโดยเฉพาะวัฒนธรรมอินเดียซึ่งมีรูปแบบไม่ต่างกับวัฒนธรรมไทยมากนักได้ประสมประสานอยู่อย่างไพศาลโดยเฉพาะวัฒนธรรมด้านนาฏศิลป์มีทั้งด้านขนบนิยมในการแสดง เครื่องแต่งกาย ความเชื่อตลอดจนเนื้อหาและพิธีกรรม วัฒนธรรมเหล่านี้มีทั้งที่ชาวภาคใต้รับมาโดยตรงและที่รับผ่านมาจากชวามลายู เช่น โนรา

หนังตะลุง กาหลอ ฯลฯ บางอย่างเราปรับแนวคิดเริ่มต้นมาแล้วพัฒนาขึ้นเป็นรูปแบบใหม่ บางอย่างรับบางส่วนมาเสริมแต่งของเดิมให้พิสดารออกไปภาคใต้มีเขตแดนติดต่อกับประเทศ มาเลเซียแต่อดีตจนถึงสมัยศรีวิชัย ดินแดนแถบนี้นับถือลัทธิศาสนาพราหมณ์และพุทธศาสนา เหมือนกันวัฒนธรรมต่างๆ ซึ่งถ่ายทอดกันโดยตลอดจนถึงพุทธศตวรรษที่ 14 เมื่อศาสนาอิสลามเข้ามาสู่บางส่วนของแถบนี้ข้อกำหนดของศาสนาใหม่ได้เปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมบางอย่างของชาวมาเลเซีย ให้ต่างไปและบางอย่างต้องหยุดลงแต่ในส่วนที่เป็นไทยพุทธยังคงมีการสืบทอดต่อมาเช่นกาหลอ ซึ่งเป็นดนตรีที่ประโคนในงานศพเพื่อนำวิญญาณผู้ตายบูชาแก่พระกาล (พระอิศวร) ยังคงมีอยู่ในภาคใต้ เครื่องดนตรีของกาหลอซึ่งเป็นแบบแขกแต่คงมีอยู่เฉพาะในภาคใต้ของไทยเพราะศาสนาอิสลามไม่นิยมเก็บศพไว้บำเพ็ญกุศลเหมือนอย่างไทยพุทธ

ภาคใต้เป็นแหล่งที่รับลัทธิศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธมาตั้งแต่ก่อนพุทธศตวรรษที่ 10 พุทธศาสนาลัทธิมหายานเจริญรุ่งเรืองที่สุดในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16 จนแผ่อิทธิพลเข้าไปสู่ประเทศ ไกล่เคียง เช่นประเทศเขมร จนนักปราชญ์เขมรต่างยอมรับว่าคัมภีร์ภูกาก็ดีครูบาอาจารย์ก็ดีล้วนแต่ ออกจากตัมพรลิงคะที่เป็นศูนย์กลางแห่งพุทธศาสนาสถานที่นี้มีสมญาว่านครศรีธรรมราช (เมืองแห่ง เจ้าธรรมผู้มีสิริ) ด้วยเหตุที่ลัทธิศาสนาทั้งสองได้ฝังรกรากอย่างมั่นคงในภาคใต้ อิทธิพลของ ศาสนาทั้งสองนี้จึงมีต่อวัฒนธรรมด้านอื่น ๆ ของชาวภาคใต้เป็นอย่างมากโดยเฉพาะด้านดนตรีและ นาฏศิลป์จะมีความเชื่อและประเพณีนิยมผูกพันกับเรื่องศาสนาอยู่แทบทั้งสิ้น เช่น พิธีไหว้ครูโนราจะมี พิธีสงฆ์ผนวกร้อยด้วย นอกจากนี้ยังมีการละเล่นบางอย่างเกิดขึ้นเพื่อใช้ประกอบประเพณีทางศาสนา เช่น คำตักซึ่งใช้สอนเจ้านาคในพิธีอุปสมบทการแข่งขันปิดและการเล่นเพลงเรือในประเพณีชักพระ ฯลฯ เกี่ยวกับความเชื่อตามอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์มีแทรกอยู่ในการดนตรีและนาฏศิลป์ทุกชนิด การดนตรีของภาคใต้ซึ่งล้วนประกอบอยู่กับสิ่งบันเทิงต่าง ๆ นั้นมีหลายอย่างด้วยกันบางอย่างกำลังจะ สูญหายไปเพราะความเจริญด้านอื่น ๆ เป็นอุปสรรคบ้างการขาดการสนับสนุนบ้างความจำเป็นจาก ภาวะเศรษฐกิจบ้าง (สุธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. 2551 : 196)

นาฏศิลป์ประเภทที่นิยมกันอย่างแพร่หลาย

1. มโนราห์

“โนรา”เป็นนาฏศิลป์พื้นเมืองประจำภาคใต้ของไทยนับเป็นเวลาหลายร้อยปี การแสดงนั้น ทำร่าเป็นสำคัญต่อมาได้มีการเล่นเป็นเรื่อง เรื่องที่เล่นนำมาจากวรรณคดีบ้าง นิทานท้องถิ่นบ้างใน บรรดาเรื่องต่าง ๆ นั้น เรื่องพระสุธนมโนห์ราเป็นเรื่องที่มีอิทธิพลต่อการละเล่นชนิดนี้มากที่สุดจนเป็น เหตุให้เรียกการละเล่นชนิดนี้ว่า “มโนห์รา”ซึ่งจะเห็นได้จากการแต่งกายของตัวละคร คือ มีปีกมีหาง และได้เรียกตามสำเนียงชาวใต้ว่า “โนรา” ซึ่งคำนี้ถ้าจะแปลเอาความก็หมายความว่า “ผู้นำในการ ฟ้อนร่า”

จากคำบอกเล่าและจากคำเชิญครูต่าง ๆ พอจะเข้าใจว่าโนรนาจะเกิดจากเมืองหนึ่งซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งทะเลสาบสงขลาและก็น่าจะเป็นบริเวณตำบลบางแก้ว อำเภอลาดชะเมาจังหวัดพัทลุง ก่อนจากนั้นจะได้แบบหรือเลียนแบบมาจากที่ใดอย่างไรยังไม่ทราบแน่ชัด แต่ต้องมีผู้สอนให้แน่เพราะในคำ “กาดครู” หรือ “เชิญครู” จะทราบว่าผู้สอนรำเป็นราชครูเกือบทั้งสิ้น

จากการศึกษาทำรำอย่างละเอียดจะเห็นว่า ทำรำที่สืบทอดกันมานั้นได้มาจากความประทับใจที่มีต่อธรรมชาติ เช่น ท่าลีลาของสัตว์บางชนิด มีท่ามัจฉา ท่ากวางเดินดง ท่านกแขกเต้าเข้ารัง ท่าหงส์บิน ท่ายูงพ้อนหาง ฯลฯ ท่าเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ เช่น ท่าพระจันทร์ทรงกลด ท่ากระต่ายชมจันทร์ ต่อมาเมื่อได้รับวัฒนธรรมจากอินเดียเข้ามา ก็มีท่าพระลักษมณ์แผลงศร พระรามนำวศิลป์ และท่าพระพุทธรเจ้า ห้ามมารทำรำและศิลปะการรำต่าง ๆ ของโนรา ท่านผู้รู้หลายท่านเชื่อว่าเป็นต้นแบบของละครชาตรี ละครและการรำแม่บทของรำไทยด้วย การแสดงโนรามิแสดงทั่วไปในภาคใต้มาแต่โบราณและเป็นที่ยอมรับกันมากจนบางคนอาจจะคลั่งไคล้ไหลหลงจนนั้นการแสดงจึงมักแสดงเพื่อความบันเทิงทั่ว ๆ ไปหรือในงานกุศล ในโอกาสจัดงานฉลองต่าง ๆ เช่น งานฉลองอุโบสถ งานฝังลูกนิมิต ฯลฯ แต่ไม่นิยมแสดงในงานศพ และในงานสมรส การจัดงานแสดงเฉพาะเดิยหรือโรงเดิย ถ้าเป็นงานใหญ่ก็มักจะให้แข่งหรือประชันกัน ซึ่งทำกันมากเมื่อ 40 ปีก่อน

การรำอีกแบบหนึ่งเรียกว่า “รำโรงครู” ซึ่งเป็นพิธีกรรมของครูโนราที่มีรูปแบบเฉพาะมีความเชื่อกันว่าหากปฏิบัติผิดเพี้ยนไปจากที่ครูกำหนดไว้จะเกิดอันตรายแก่ผู้จัด เช่น ลูกหลานหรือตัวเองเกิดเจ็บป่วยการแสดงโนราโรงครูนี้มักแสดงเมื่อว่างงาน เช่น เดือน 6 เดือน 7 บรรพบุรุษซึ่งเป็นโนราที่ล่วงลับไปแล้วอาจสั่งให้ลูกหลานรับโนรามาเล่นปีละหนึ่งครั้ง หรือสองครั้ง หรือแล้วแต่จะตกลงกัน การแสดงโนราเน้นศิลปะของการรำรำมากกว่าการแสดงเรื่อง

ภาพที่ 79 การแสดงมโนราห์

ปัจจุบันการคมนาคมสะดวกมากมีการแสดงมหรสพชนิดอื่นเข้ามามากขึ้นจึงทำให้การแสดงโนราเปลี่ยนแปลงไปเพราะประชาชนนิยมไปดูภาพยนตร์ฟังเพลงลูกทุ่งและอื่นๆ โดยเฉพาะคนรุ่นใหม่ไม่รู้และไม่เข้าใจในศิลปะการรำจึงคลายความนิยมลง ผู้แสดงโนราก็ต้องการเอาใจผู้ดูจึงเปลี่ยนตามไปด้วย เช่น แทนที่โนราจะแต่งตัวแบบเดิมก็แต่งเป็นชุดสากล เครื่องดนตรีเหลือน้อยขึ้นลง และนำเอาวงดนตรีสากลมาเล่น จึงทำให้การแสดงแบบเดิมค่อยๆ หายไปศิลปินเดิมล้มหายตายจากไปโดยมิได้ถ่ายทอดให้อนุชนเพราะอนุชนรุ่นใหม่ไม่เห็นความสำคัญแต่ไปนิยมการแสดงอย่างอื่นแทน (ภิญโญ จิตต์ธรรม. 2551)

2. หนังตะลุง

หนังตะลุงเป็นการละเล่นชนิดหนึ่งของภาคใต้ของประเทศไทย ชาวพื้นบ้านเรียกกันสั้นๆ ว่า “หนัง” หรือ “หนังควน” นิยมกันอย่างกว้างขวางทุกจังหวัดในภาคใต้ตั้งแต่จังหวัดชุมพรลงไปจนถึงจังหวัดนราธิวาส สำหรับ ความเป็นมาที่แท้จริงยังหาข้อสรุปที่แน่นอนไม่ได้ ซึ่ง ชวน เพ็ชรแก้ว (2548 : 9-10) กล่าวว่า หนังตะลุงของไทยเป็นวัฒนธรรมอันมีแหล่งที่มาดั้งเดิมค่อนข้างชัดเจนจากอินเดีย จุดเริ่มต้นของการแสดงชนิดนี้เพื่อบูชาเทพเจ้าและเพื่อเล่าเรื่องรามายณะ ต่อมาวัฒนธรรมอินเดียได้แพร่กระจายเข้ามายังดินแดนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยในส่วนของประเทศไทย ได้แพร่หลายเข้ามาทั้งทางตรงและทางอ้อม ในทางตรง คือ หนังตะลุงซึ่งเข้ามาแพร่หลายทางฝั่งทะเลตะวันตก ส่วนในทางอ้อมได้แพร่กระจายผ่านชาวเขาเข้ามาทางฝั่งทะเลตะวันออก หนังตะลุงของภาคใต้ฝั่งนี้พัฒนาขึ้นมาจากอิทธิพลการแสดงหนังของชาวมลายูซึ่งมีรากเง้ามาจากอินเดียโบราณเช่นกัน วัฒนธรรมดังกล่าวคงจะแพร่เข้ามาในสมัยอาณาจักรศรีวิชัย นอกจากนี้ในส่วนของหนังเงา อิทธิพลของอินเดียได้กลายเป็นวัฒนธรรมหลวง คือ หนังใหญ่ ในขณะที่หนังตะลุงเป็นวัฒนธรรมราษฎร์ซึ่งพัฒนาอยู่ในภาคใต้กลายเป็นศิลปะการแสดงประจำถิ่น ก่อนที่จะกระจายเข้าสู่ภาคกลางและภาคอื่น ๆ แม้ว่าหนังทั้งสองคืออิทธิพลส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอินเดียแต่ก็มีการพัฒนาที่แตกต่างกันไป และต่างก็มีอิทธิพลต่อกันในเวลาต่อมา (ชวน เพ็ชรแก้ว. 2548 : 9-10)

ภาพที่ 80 การแสดงหนังตะลุง

ในการเล่นหนังตะลุงมีหลักฐานในวรรณกรรมท้องถิ่นว่าเล่นมานานแล้วอย่างน้อยก็ตั้งแต่สมัยอยุธยาตอนปลายแต่คำว่า“หนังตะลุง”เพิ่งเกิดขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 ของกรุงรัตนโกสินทร์แต่ก่อนนี้คงเรียกกันว่า“หนัง”และบางทีก็เรียก“หนังควน”แม้ปัจจุบันนี้ชาวใต้จริง ๆ ก็คงเรียกสั้น ๆ ว่า“หนัง” คำว่า“หนังตะลุง”นั้นเป็นคำซึ่งชาวภาคกลางเรียกก่อนแล้วภายหลังชาวใต้บางคนจึงมาเรียกตาม แต่เดิมไม่นิยมแสดงหนังตะลุงในงานมงคลเฉพาะบุคคล เช่น งานแต่งงาน หรือขึ้นบ้านใหม่ เพราะเชื่อว่าจะทำให้เกิดความอับมงคลแก่เจ้าของงาน แต่ปัจจุบันดูจะไม่ใคร่สนใจในข้อนี้นัก ถือว่าหากนำมาแสดงแล้วให้ความครึกครื้นแก่งานก็เป็นอันใช้ได้ แม้งานศพก็ยังปรากฏว่ามีหนังตะลุงกันอยู่บ่อย ๆ ในสมัยก่อนจริง ๆ นั้น นิยมแสดงในงานนักขัตฤกษ์ และงานฉลองต่าง ๆ ที่เป็นงานส่วนสังคมและที่เด่นเป็นพิเศษคือ แสดงแข่งขันกันเพื่อหารายได้เข้าวัดหรือทำสาธารณประโยชน์อื่น ๆ

หนังตะลุงในปัจจุบันคลี่คลายและเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมาก ทั้งในส่วนของเนื้อหาสาระ รูปแบบการแสดงและองค์ประกอบอื่นๆ ทั้งนี้เป็นเพราะอิทธิพลจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม การเมือง เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม แต่เดิมหนังตะลุงนอกจากจะมีขึ้นเพื่อความบันเทิงแล้ว ยังรับภาระในการสอนศีลธรรมจรรยาไปในตัวด้วยและภาระอันนี้ถือเป็นเกณฑ์สำคัญในการยกย่องให้เป็น“หนังดี”ประการหนึ่งนอกเหนือจากเสียงดี ตลกดีความรู้ไหวพริบปฏิภาณดี แต่ปัจจุบันนี้ภาระข้อนี้ดูจะเลเลยกันเสียส่วนใหญ่

แนวเรื่องที่น่ามาแสดงในปัจจุบันมักเป็นแบบสังขนิมิต คือ สะท้อนภาพสังคมที่เป็นจริงออกสู่ผู้ชม แม้บางคณะจะยังมีตัวละครแบบเก่าๆ เช่น ยักษ์ ฤๅษี เทวดา ฯลฯ แต่ก็ยังเป็นเพียงรูปแบบภายนอก สาระนั้นโน้มเอียงมาสู่สังขนิมิตมากยิ่งขึ้น จึงเห็นได้ว่าหนังตะลุงสมัยนี้ไม่ค่อยแทรกคติธรรมคำสอนแพรวพราวอย่างหนังสมัยก่อน แต่เน้นไปที่การกระทบ กระทบเปรียบเปรยและสะท้อนภาพความเคลื่อนไหวของสังคมออกมาบางช่วงสมัย หนังบางคณะถึงกับนำเอาหนังตะลุงไปรับใช้การเมืองก็มีโดยวิเคราะห์ปัญหาสังคมแล้วเสนอผ่านตัวละครต่าง ๆ ซึ่งผูกขึ้นเป็นเรื่องราวและมีแนวโน้มว่าหนังตะลุงซึ่งแสดงแนวนี้จะเป็นที่พึงพอใจของผู้ชมเป็นส่วนมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนรุ่นใหม่ทั้งหลาย

ในด้านรูปแบบการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบันละทิ้งแบบฉบับเก่า ๆ ไปมาก เช่น ไม่โหมโรงตามธรรมเนียมแต่จะเล่นเพลงไทยสากลที่กำลังนิยมกันอยู่ ไม่มีการออกลิ้งคำ ลิงขาวไม่อวดฝีปากเชิงกลอนในบทบาทต่างๆเช่นบทยักษ์ บทเทวดา บทสังวาส บทชมโฉม บทโกรธ บทสอนใจ บทครวญ เป็นต้น ไม่ใช่ทำนองสอนหลายแบบหลายลีลาตามบทบาทและเหตุการณ์ของเรื่อง แต่กลับกล่าวกลอนอย่างสั้น ๆ แล้วอวดฝีปากทางการเจรจาและมุขตลกการดำเนินเรื่องเข้าทำนองที่คนดูหนังสมัยก่อนเรียกว่า“ลากเรื่อง”คือไอ้เอี้ยตยาวแม่มุขตลกก็ไม่ใช้แบบแผนโบราณซึ่งปรากฏเป็นมุขตลกคำผวนบ้างตลกสัญลักษณ์บ้างและตลกโดยให้ภาพที่ชวนหัวบ้างส่วนใหญ่ที่พบเห็นในปัจจุบันล้วนแต่เป็นตลกแบบหยาบโหลนเกือบทั้งสิ้น

ดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงหนังตะลุงในปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลจากวงดนตรีลูกทุ่งอยู่มากมีการนำดนตรีสากลเข้ามาใช้หลายชนิด เช่น กีตาร์ ไวโอลิน ออร์แกน ฯลฯ จนบางคณะเกือบจะไม่คงเอกลักษณ์ของดนตรีหนังตะลุงแบบดั้งเดิมอยู่เลย ส่วนด้านความเชื่อที่นับได้ว่าหนังตะลุงมีความคิดที่เป็นวิทยาศาสตร์ขึ้นมาก ความเชื่อเรื่องคุณไสยแม้จะยังคงอยู่บ้างก็เป็นพวกนายหนังรุ่นเก่าส่วนหนังรุ่นใหม่ ๆ ไม่ค่อยถือเรื่องคุณไสยเป็นสิ่งสำคัญสำหรับอาชีพนี้นัก

3. ลิเกป่า

ลิเกป่า เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านภาคใต้อย่างหนึ่ง ประมาณ 30 ปีที่ผ่านมา ลิเกป่าได้รับความนิยมแพร่หลายมากในดินแดนทางฝั่งทะเลตะวันตกโดยเฉพาะในจังหวัดกระบี่ ตรัง และพังงา มีปรากฏอยู่แทบทุกหมู่บ้านส่วนทางฝั่งตะวันออกและจุดอื่น ๆ ที่เป็นแหล่งชุมชนซึ่งเคยเจริญมาก่อนก็มีลิเกป่าอยู่แพร่หลาย เช่น อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง อำเภอสติงพระ จังหวัดสงขลา และอำเภอเมืองจังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น แต่ปัจจุบันนี้ได้เสื่อมความนิยมลงจนถึงขนาดหาดูได้ยาก ลิเกป่าคงมีต้นเค้ามาจากแหล่งวัฒนธรรมเดียวกันกับลิเกของภาคกลางเพราะมีขนบนิยมบางประการเหมือนกันโดยเฉพาะการออกแขกซึ่งถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญ ลิเกป่า เล่นได้ในงานทั่วไปและจัดให้มีการประชันกันได้เช่นเดียวกับหนังตะลุงและมโนห์รา นอกจากนี้ยังเล่นแก้“เหมรย”(แก้บน) ได้อีกโสดหนึ่งการเล่นลิเกป่าถ้าเล่นโรงเดียวทั่วไปและเล่นแก้“เหมรย”จะเริ่มแสดงประมาณ 20.30นาฬิกา และเลิกประมาณ 01.0 นาฬิกา ถ้าเป็นการประชันจะเล่นจนสว่าง

ภาพที่ 80 การแสดงลิเกป่า

คณะลิเกป่า คณะหนึ่งๆ มีประมาณ 13 – 18 คน เป็นตัวรับบทบาทการแสดง 7 – 10 คน ตัวละครหลักมีแขกแดง 1 คน ยาหยี 1 คน เสนา 1 คน และเจ้าเมือง 1 คน ส่วนที่เหลือเป็นตัวละครตามนิยายที่แต่ละคณะหยิบยกขึ้นมาแสดงซึ่งสามารถใช้ตัวละครซ้ำกับตัวละครหลักได้ นอกนั้นเป็นลูกคู่ประมาณ 6 คน

การแต่งกาย ตัวแขกแดงนุ่งสนับเพลาสวมโสร่งทับไว้ข้างนอกยาวไปแค่เข่า สวมเสื้อแขนยาวมีผ้าเป็นสายสะพายคล้ายผ้าซับเหี่ยวพระสงฆ์ แขนวนสร้อยลูกประคำ สวมรองเท้าสวมหมวกแขกสีดำหรือขาววาดหน้าผากแต่งกายให้มองคล้ายแขกอินเดียมากที่สุดตัวยาหยีนุ่งผ้าปาเต๊ะสวมเสื้อแขนยาวตัวเสื้อยาวถึงครึ่งขาเรียกว่า“เสื้อหยอหยยา”ติดทับทรวงตุ้มหูใช้ผ้าโปรงคลุมศีรษะให้โผล่แต่หน้าตัวละครอื่น ๆ แต่งอย่างธรรมดา

โรงลิเกป่า นิยมเล่นกับพื้นดินแต่ยกเสาขึ้น 6 หรือ 9 ต้น หลังคาเป็นเพิงหมาแหงน กั้นม่านกลางด้านหลังฉากเป็นที่พักและที่แต่งตัวนักแสดงขนาดของโรงให้พอจุคนได้ประมาณ 18 คน และมีที่ว่างสำหรับรำรำแสดงบทบาทได้

ดนตรี เครื่องดนตรีมี 2 ชุด คือ ชุดธรรมดากับชุดใหญ่ ชุดธรรมดา ประกอบด้วย รำมะนา หรือโทน 3 ใบขนาดใหญ่ 2 ใบ เล็ก 1 ใบ โหม่ง 1 คู่ ฉิ่ง 1 คู่ ชลุ่ม หรือปี่ฉวน 1 เล้า และกรับ 1 คู่ ส่วนชุดใหญ่ ประกอบด้วยรำมะนา หรือโทน 4 ใบ ขนาดใหญ่ 2 ใบ ขนาดกลาง 1 ใบ เล็ก 1 ใบ โหม่ง 1 คู่ ฉิ่ง 1 คู่ ซอด้วง 1 คัน ปี่ฉวน 1 เล้า กรับ 4 คู่ และอาจมีระนาดเอกประสมด้วยก็ได้

การแสดงมีบทบาทเหมือนละคร มีทั้งคำพากย์และบทเจรจา ลักษณะกลอนเป็นแบบเฉพาะของลิเกป่า มีหลายแบบ หลายทำนองหรือเรียกตามภาษาลิเกว่า“เพลง”ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบทบาทของตัวละครหรือเหตุการณ์ของเรื่องเป็นหลัก เพลงต่างๆ ที่ลิเกป่าใช้ได้ดัดแปลงมาจากเพลงไทยเดิมเป็น

ส่วนใหญ่โดยเอามาแต่ทำนอง (ดัดแปลงทำนองบ้าง)และตัดเอาเพียงส่วนทำนองสั้นๆ แล้วมาใส่เนื้อเข้าไปตามแบบของกลอนต้น การใช้เพลงอาจต่างกันไปในรายละเอียดเฉพาะคณะแต่เพลงหลักโดยเฉพาะตอนออกแขกตามธรรมเนียมจะเป็นแบบเดียวกันลำดับการแสดง

ลักษณะเด่นของลิเกป่าคือท่วงทำนองการขับร้องซึ่งมีลีลาหลากหลายแต่ในลีลาเหล่านั้นก็มีความง่ายเป็นพื้นฐาน ซึ่งข้อนี้นับเป็นลักษณะเด่นของศิลปะของชาวบ้านโดยเฉพาะและจากการเปลี่ยนท่วงทำนองลีลาไปตามเหตุการณ์ของเรื่องและบทบาทของตัวละครนี้เองที่ทำให้ลิเกป่ามีเสน่ห์ชวนฟังแต่เสียดายที่ศิลปะประเภทนี้ทำที่จะสูญสลายไปจนหาชมได้ยากที่สุดในขณะนี้

4. คำตัก

คำตัก หมายถึง คำตักเตือนอันเป็นคติ การเล่นคำตักเป็นธรรมเนียมนิยมที่ดีมีประโยชน์แสดงให้เห็นถึงความดีงามประการหนึ่งในวิถีชีวิตของชาวปักษ์ใต้ ชาวไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนในจังหวัดภาคใต้ซึ่งมีอายุมากกว่า 50 ปีขึ้นไปจะรู้จักคำตักดีพอ ๆ กับการเล่นเพลงบอก หนึ่งตะลุง และโนรา ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าในสมัยนั้นมักเล่นคำตักในจังหวัดภาคใต้อยู่โดยทั่วไปจึงไม่เป็นที่น่าแปลกใจเลยว่าการเล่นคำตักจะมีความผูกพันและใกล้ชิดกับวิถีชีวิตของชาวบ้านเพียงใด

การเล่นคำตัก มีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานแต่เดิมนั้นจะมีเล่นในงานหรือพิธีการนั้นไม่มีหลักฐานยืนยันแน่ชัดแต่ในช่วง 80 ปี ที่ผ่านมานี้ นิยมเล่นเฉพาะในงานบวชนาคเท่านั้น เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการเล่นมักจะหามาใช้ตามมีตามเกิดแต่ที่ขาดไม่ได้ คือ ฉิ่ง แม่เพลงคำตักก็มีทั้งผู้หญิงและผู้ชายบทกลอนคำตักซึ่งแม่เพลงร้องส่วนใหญ่จะเป็นคำสอนแทบทั้งสิ้นการเล่นชนิดนี้นั้นถือได้ว่าเป็นธรรมเนียมนิยมที่ดีมีประโยชน์อย่างยิ่งแสดงให้เห็นถึงความดีงามประการหนึ่งของชาวภาคใต้

ในปัจจุบันนี้การเล่นคำตักได้เปลี่ยนแปลงไปมาก แล้วการบวชนาคซึ่งแต่เดิมเคยมีคำตักไปบรรเลงอยู่เสมออันเดิมนั้นหาได้ยากเต็มทีอาจจะเป็นเพราะว่าการแห่ตามแบบเดิมคือเจ้านาคซึ่งช้างขี่ม้าหรือขี่คอเพื่อนฝูงแห่แห่นจากบ้านมายังวัดนั้นหมดความนิยมไปเสียแล้วอีกประการหนึ่งความนิยมของประชาชนต่อมหรสพที่เกิดขึ้นใหม่ก็มีมากขึ้นตามลำดับซึ่งจะเห็นได้จากงานบวชนาคในปัจจุบันนี้มีเพียงมหรสพชนิดใหม่ๆ เท่านั้นที่มีโอกาสแสดงส่วนคำตักมีน้อยลงไปทุกทีที่พอมียูบบ้างก็เฉพาะในท้องถิ่นชนบทไกล ๆ ออกไปแต่ก็มีแม่เพลงเหลืออยู่เพียงไม่กี่คนเท่านั้นจึงเป็นที่เชื่อแน่ว่าการเล่นคำตักจะสูญหายไปไม่ช้านี้

5. โตะคริม หรือนายมนต์

โตะคริมเป็นการเล่นดนตรีเพื่อบูชาครูหมอตายายบางท้องถิ่นเรียกว่า “นายมนต์” จะเล่นเมื่อคนถูกผีซึ่งเชื่อว่าตายายที่ล่องลับไปแล้วมาทำโทษถ้าลูกหลานทำลบลู่หรือประพฤตินอกกริต เป็น

ความเชื่อที่เกิดขึ้นจากความกลัว เช่น การเจ็บไข้ได้ป่วยเมื่อรักษาไม่หายและหาสาเหตุไม่ได้ก็เข้าใจว่าถูกผีโดยเฉพาะผีปวยล่าตายหรือครุหมอตายายเป็นที่นับถือกันอยู่ทั่วไป ต่อมาเมื่อศาสนาพราหมณ์แพร่เข้ามาจึงได้มีคำไหว้พระอิศวรพระแม่ธรณี ฯลฯ เนื่องจากการร้องเชิญครุหรือเชิญทรงเป็นทำนองจึงมีเครื่องดนตรีเข้าประกอบเพื่อให้ น่าดูและขลังยิ่งขึ้นพิธีนี้จึงได้ถ่ายทอดกันสืบมา

ภาพที่ 81 การเล่นโตะคริม

6. กาหลอ

การประโคมกาหลอเป็นประเพณีนิยมอย่างหนึ่งในหลายๆอย่างที่มีความสำคัญยิ่งของชาวภาคใต้ยึดถือมาแต่โบราณกระทั่งถึงปัจจุบันนี้ว่าเป็นการประโคมที่ขลังและศักดิ์สิทธิ์กว่าการประโคมหรือการละเล่นชนิดอื่นๆโดยเฉพาะเสียงปี่นอกจากจะมีความไพเราะแล้วยังเป็นที่หวาดหวั่นสะพรึงกลัวของชาวบ้านโดยทั่วไปอีกด้วยการประโคมกาหลอมีความผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวภาคใต้มานานชาวภาคใต้ รู้จักกาหลอดีพอๆกับหนังตะลุงและโนราแม้ว่าการประโคมชนิดนี้จะจำกัดอยู่เพียงงานศพงานบวชนาคและงานขึ้นเบญจารदन้าคนเฒ่าคนแก่เท่านั้น

ภาพที่ 82 การประโคมการล่อ

กาหลอมีขึ้นเมื่อใดไม่มีใครทราบ แต่จากตำนานที่เล่าสืบต่อกันมาซึ่งยังสับสนอยู่มากนั้น พอจะสรุปได้ว่ากาหลอน่าจะกำเนิดขึ้นในสมัยพุทธกาล (ซึ่งยังไม่ทราบแน่ชัดว่าเป็นพระพุทธรูปองค์ใด) ผู้ดำริให้มีขึ้นคือพระพุทธรูปเจ้าแม้ว่าการรับช่วงสืบต่อกาหลอจะเป็นช่วงระยะเวลาที่ยาวนานมากก็ตามแต่ขนบประเพณีต่างๆซึ่งผู้เล่นกาหลอยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมานั้นมิได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมมากนักด้วยเหตุนี้เองชาวบ้านในปัจจุบันโดยทั่วไปจึงยังถือว่ากาหลอเป็นการประโคมหลังและศักดิ์สิทธิ์อยู่เช่นเดิมสำหรับความคลี่คลายเปลี่ยนแปลงที่พอจะมีอยู่บ้าง เช่น การแต่งกาย โอกาสในการแสดง เพลงที่ใช้ประโคม เป็นต้น

ในปัจจุบันนี้การประโคมกาหลอยังพอมีบรรเลงในงานศพอยู่บ้าง โดยเฉพาะในท้องถิ่นชนบทที่ไกลๆออกไปแต่ก็มีเหลืออยู่น้อยมากถ้าเปรียบเทียบกับเมื่อ 30-40 ปี มาแล้วทั้งนี้เพราะว่าการประโคมกาหลอมีแนวปฏิบัติหรือขนบประเพณีที่เคร่งครัดรัดกุมมากอย่างหนึ่งและเพราะคนปัจจุบันนิยมในสิ่งใหม่ ๆ อีกประการหนึ่งจึงทำให้กาหลออาจจะสูญหายไปอย่างแน่นอนหากไม่ช่วยกันบำรุงส่งเสริมไว้ให้ทันกาล

นาฏศิลป์ประเภทที่นิยมเฉพาะท้องถิ่น

1. ปืด

“ปืด”หรือ “โพนปืด” เป็นเครื่องประโคมโบราณชนิดหนึ่งของชาวเมืองนครศรีธรรมราช ชาวบ้านชาวเมืองนครศรีธรรมราชแถบอำเภอเมืองฯอำเภอปากพนังอำเภอท่าศาลาอำเภอหัวไทรและอำเภอเชียรใหญ่รู้จักเครื่องประโคมชนิดนี้ดีกว่าที่อื่นๆทั้งนี้เพราะว่าในท้องถิ่นดังกล่าวนี้เป็นแหล่งที่ผลิตปืดหรือโพนปืดกันโดยทั่วไปมาแต่โบราณ 1 “ปืด”หรือ “โพนปืด” เป็นชื่อที่ใช้เรียกกันในหมู่ของ

ชาวบ้านชาวเมืองนครศรี เชื่อกันว่าเครื่องประโคมชนิดนี้มีต้นกำเนิดมาจากอินเดียแต่จะแพร่หลายหรือรับเข้ามายังเมืองนครศรีธรรมราชในสมัยใดนั้นไม่มีหลักฐานยืนยันได้แน่ชัด

ภาพที่ 83 ปัดและการประโคมปัด

แต่เดิมนั้นการประโคมปัดจะประโคมเพื่อความบันเทิงใจและเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของพิธีลาภพระหรือแห่พระเท่านั้น ต่อมาในระยะหลัง ยังใช้ปัดประโคมในงานทอดกฐินและในวันสำคัญทางราชการบางวัน เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาและที่เป็นความเปลี่ยนแปลงซึ่งก้าวไปไกลก็คือการประชันปัดเมื่อประมาณ 80 ปีเศษที่ผ่านมา จะประชันกันเพื่อความสนุกสนานแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้นไม่มีทั้งของรางวัล แต่ในปัจจุบันนี้การประชันปัดมุ่งที่ของรางวัลและเงินพนันเป็นสำคัญ แต่ในปัจจุบันนี้ก็คงมีการประโคมปัดอยู่เพียงบางวัดเท่านั้นจึงเป็นที่เชื่อได้ว่าในเวลาไม่นานนักปัดคงจะสูญหายไปอย่างแน่นอน การประโคมปัดเป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายเฉพาะในบางท้องถิ่นของจังหวัดนครศรีธรรมราชเท่านั้น เช่น อำเภอเมืองฯ อำเภอท่าศาลา อำเภอหัวไทร อำเภอเชียรใหญ่และอำเภอปาก

2. ร่องเง็ง

ร่องเง็ง เป็นศิลปะการเต้นรำพื้นเมืองของชาวไทยมุสลิมที่มีความสวยงามทั้งลีลาการเคลื่อนไหวของเท้า มือ ลำตัว และการแต่งกายของคู่ชายหญิงประสมกลมกลืนกับดนตรีที่ไพเราะ ประกอบการแสดง การเต้นร่องเง็งสมัยโบราณเป็นที่นิยมกันในบ้านขุนนางหรือเจ้าเมืองในสี่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อไว้ต้อนรับแขกเมืองหรือในงานรื่นเริงต่าง ๆ

ภาพที่ 84 การแสดงร้องเง็ง

ปัจจุบันการเต้นร้องเง็งยังเป็นที่นิยมของชาวไทยภาคใต้ทั่วไปไม่เฉพาะแต่ชาวไทยมุสลิมเท่านั้นที่มีการสืบทอดโดยการฝึกสอนแม้จะไม่ใช่เป็นการแต่ก็มีผู้สนใจฝึกเต้นตามโรงเรียนหรือสถาบันต่าง ๆ โดยเฉพาะใน 3 จังหวัดภาคใต้นอกจากนี้จังหวะลีลาของร้องเง็งสามารถดัดแปลงให้เข้ากับวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้ ร้องเง็ง เป็นศิลปะชั้นสูงที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองทั้งการแต่งกายดนตรีและลีลาของเพลงที่ควรรักษาไว้แม้วัฒนธรรมใหม่เข้ามาก็คงไม่สามารถกลืนร้องเง็งของชาวไทยมุสลิมไปได้

3. กรือโต๊ะ

กรือโต๊ะเป็นการละเล่นชนิดหนึ่งที่สนุกสนานซึ่งได้รับความนิยมอย่างสูงในดินแดนบริเวณตอนใต้สุดของประเทศไทยคือแถบอำเภอแวงอำเภอสุโขทัยและอำเภอสุโขทัย จังหวัดนราธิวาส มีประวัติอันยาวนานซึ่งเดิมทีเกิดขึ้นจากความคิดของเด็กเลี้ยงวัวเลี้ยงควายที่ประดิษฐ์ขึ้นเล่นกันอย่างง่าย ๆ ต่อมากกรือโต๊ะได้ขยายความนิยมมาเล่นกันในหมู่พวกผู้ใหญ่กรือโต๊ะจึงได้มีวิวัฒนาการอย่างถาวรเช่นในปัจจุบันนี้

ภาพที่ 85 กรือโต๊ะ

การเล่นกรือโต๊ะนิยมเล่นแข่งขันกันว่าของคณะใดเสียงดังนิ่มนวลกลมกลืนและมีความพร้อมเพรียงดีต่อกัน นิยมเล่นกันในฤดูหลังจากการเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว นอกจากนี้ก็ยังใช้เล่นในงานฉลองรื่นเริงหรืองานสำคัญ อื่น ๆ เช่น พิธีเข้าสู่หนัด

4. มะโย่ง

มะโย่ง เป็นศิลปะการแสดงละครอย่างหนึ่งของชาวไทยมุสลิมทางภาคใต้ของไทยมีลักษณะคล้ายคลึงกับมโนห์ราเพราะมีการแสดงเป็นเรื่องราว มีร้องรำและมีดนตรีประกอบทำนองเดียวกัน กล่าวกันว่าเริ่มแสดงในราชสำนักเมืองปัตตานี เมื่อประมาณ 400 ปีมาแล้วจากนั้นได้แพร่หลายไปทางรัฐกลันตัน มักแสดงในงานรื่นเริงต่างๆ เช่น งานฮารีรายอ ปัจจุบันการแสดงมะโย่งในจังหวัดภาคใต้ไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควรไม่เหมือนในสมัยก่อนที่เจ้าเมืองเป็นผู้อุปถัมภ์ฉะนั้นมะโย่งจึงออกจะหาดูได้ยาก กำลังจะสูญหายไป

ภาพที่ 86 การแสดงมะโย่ง

5. ซัมเปง

ซัมเปง เป็นนาฏศิลป์แบบหนึ่งของชาวไทยมุสลิมทางชายแดนภาคใต้มีลีลาการเต้นคล้ายคลึงกับการเต้นรอนเง็ง นำเอาลีลาการเต้นระบำแบบสเปนมาผสมผสานกับลีลาการเต้นรำของชาวพื้นเมืองในแหลมมลายูเช่นเดียวกับการเต้นรอนเง็ง แสดงในโอกาสต้อนรับแขกสำคัญของท้องถิ่นหรือเต้นโชว์เมื่อเวลาในงานรื่นเริง ในปัจจุบันการเต้นซัมเปงได้พัฒนาไปจากรูปแบบเดิมมาก เช่น เดิมมีท่าเต้นรำเพียงท่าเดียว ก็ได้คิดประดิษฐ์เพิ่มเติมขึ้นมา และมีท่าจับมือคู่เต้นระหว่างชายหญิง ซึ่งแต่เดิมไม่มี นอกจากนี้ยังมีกีตาร์แลไวโอลินเข้ามาประกอบในการทำเสียงดนตรีด้วยแต่จังหวะทำนองเพลงและความนิยมในการแต่งกายของการเต้นรำซัมเปงยังเป็นไปตามแบบเดิม

ภาพที่ 87 การแสดงซุ่มเปง

6. ดิเกฮูลู

ดิเกฮูลู หมายถึง การเล่นโต้คารมและปฏิภาณเป็นคำกลอนของชาวไทยมุสลิมทางภาคใต้ของไทยทำนองเดียวกับลำตัดของภาคกลาง เดิมทีเดี่ยวเนื้อร้องเป็นการอวยพรคู่บ่าวสาว แต่ปัจจุบันอาจเป็นบทร้องที่ส่งเสริมความรักชาติ ความสามัคคี ลีลาการแสดงเดิมมีการว่ากลอนโต้ตอบกันไม่มีบทเจรจาแต่ปัจจุบันมีบทเจรจาแทรกด้วยทำให้บรรยากาศครึกครื้นสนุกสนานยิ่งขึ้น สมัยโบราณไม่มีการฝึกหัดผู้หญิงเล่นดิเกฮูลูแต่ปัจจุบันดาราดิเกฮูลูหลายคนเป็นผู้หญิง แสดงในงานรื่นเริงต่าง ๆ เช่น งานฮารีรายอ งานแต่งงาน งานพิธีเข้าสู่น้ำต แม้แต่สถานีวิทยุท้องถิ่นยังจัดรายการดิเกฮูลู เป็นที่นิยมแก่ชาวบ้านทั่วไป

ภาพที่ 88 การแสดงดิเกฮูลู

7. ซิลละ

ชิละ คือ ศิลปะการต่อสู้ป้องกันตัวของชาวไทยมุสลิมอย่างหนึ่งทำนองเดียวกับคาราเต้หรือยูโดของญี่ปุ่นหรือกังฟูของจีนหรือมวยไทยนักชิละจะต่อสู้กันด้วยมือเปล่าเน้นให้เห็นลีลาการเคลื่อนไหวร่างกายอย่างสง่างาม สันนิษฐานกันว่า การต่อสู้แบบชิละมีมาประมาณ 400 ปีมาแล้วเกิดขึ้นที่เกาะสุมาตรา แสดงในงานรื่นเริงและงานพิธีต่างๆ เช่น พิธีเข้าสู่หนัด พิธีแต่งงาน การแสดงชิละในท้องถิ่นภาคใต้ส่วนใหญ่ มุ่งศิลปะในการมากกว่าศิลปะในการต่อสู้และมักจะเป็นการโชว์มากกว่าการต่อสู้จริงๆ ปัจจุบันนี้ชาวไทยมุสลิมมีความสนใจการต่อสู้แบบชิละน้อยลงเพราะมีศิลปะการต่อสู้อย่างอื่นเข้ามาแทนที่ เช่น มวยปล้ำ ยูโด กังฟู

ภาพที่ 89 การแสดงชิละ

บรรณานุกรม

กระทรวงอุตสาหกรรม. (2555). **อัตลักษณ์ไทย ทุนความคิด ทุนสร้างสรรค์**. กรุงเทพมหานคร:

สำนักพัฒนาวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม

ฉัตรชัย อรรถปักษ์. (2554). **องค์ประกอบศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร: วิทย์พัฒน์

วัฒน์ จุฑะวิภาต. (2545). **ศิลปะพื้นบ้าน**. กรุงเทพมหานคร: สิปประภา